

NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER TANDHEELKUNST.

BIJDRAGEN VOOR DEZE RUBRIEK
ONDER REDACTIE VAN

J. S. BRUSKE - H. G. PITSCH - W. C. KOLDEWIJN.

DERDE ALGEMEENE VERGADERING, EERSTE JAARVERGADERING

VAN DE

NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER TANDHEELKUNST

OP 5 EN 6 JUNI 1915, TE ARNHEM IN MUSIS SACRUM.

VOORZITTER: DE HEER A. A. H. HAMER, AMSTERDAM.

SECRETARIS: DE HEER W. C. KOLDEWIJN, AMSTERDAM.

Aanwezig zijn 89 leden.

De Voorzitter opent de vergadering en heet alle leden hartelijk welkom. Hij spreekt hierna de volgende rede uit:

Het bestaansrecht der Nederl. Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunst.

„Eindelijk dan, gewenschte hoorders, (na velerlei opont-houd en teleurstelling) ziet Arnhem's veste ons vereenigd. Uit verschillende oorden zijn wij te zaam gekomen, met het voornemen, om het gebouw verder op te trekken, waarvan de grondslagen in onze vorige bijeenkomsten gelegd zijn.”

„Is het noodig, Mijne Heeren, dat ik U de redenen ont-vouw, waarom ik dat tijdstip boven velen belangrijk noem?

Behoef ik voor Uwen geest terug te roepen die ontzettende gebeurtenissen, die schier geheel de beschaafde wereld op hare grondvesten schokten?”

Den 23sten October 1849 werden deze woorden hier in Musis Sacrum, gesproken door Dr. Voorhelm Schneevoogt, bij de opening van de eerste algemeene vergadering van de Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst.

Het was kort na de groote revolutie en nog geheel onder den indruk van dezen vreeselijken tijd, dat de Nederlandsche geneeskundigen zich aaneensloten, en volgens den voorzitter waarschijnlijk een gevolg daarvan. Hij zeide o. a. verder:

„Zal ik U herinneren, met hoeveel bloed en tranen bijna allerwegen vrijheden, goed en rechten, gevraagd, geëischt, bevochten en ten slotte toch niet verkregen werden. Ik zou schilder of poëet, ik zou geschiedschrijver of staatkundige moeten zijn en gij vergt niet, dat ik in deze oogenblikken die voor mij te zware taak vervulle.

Maar toch is er in dien reuzenstrijd, dien alleen de kortzigtigheid in zijne beginselen miskent, of reeds volstreden waant, — toch is er in dien strijd iets, dat onze bijzondere opmerkzaamheid verdient, — het is de kennelijk zichtbare, mag ik zeggen? — de instinctmatige zucht tot vereeniging der *zwakkeren*, tegenover, of althans nevens, de zelfgenoegzaamheid der *sterkeren*, die in het toevallig bezit van meerdere kracht, deze of niet, of alleen ten eigen voordeele, of soms wel ten nadeele van anderen aanwendden.

Die zucht moge soms oogmerken willen dienen, welke wij afkeuren; zij moge nu eens op het gebied der staatkunde of der godsdienst, dan weder op dat der wetenschap of kunst zich openbaren; . . zij moge haar doel al of niet bereikt hebben; het beginsel is hetzelfde — vereeniging van krachten, aansluiting tot massa's, verbroedering tegenover individualisme.

Dat beginsel dooradert thans, als een magnetische stroom, bijna alle landen van Europa; het vervult millioenen gemoederen in meer of mindere mate, en wanneer het daad zal worden, wijzigt het zich alleen naar tijd en omstandigheden, naar landaard en behoeften.

En zou het dan te gewaagd zijn, Mijne Heeren, indien

ik eenig verband zocht tusschen dat verschijnsel en de vestiging onzer Maatschappij, juist in deze oogenblikken?

Of is het tenslotte ook ons niet te doen, om door vereende krachten het goede doel te bereiken, dat voor elk onzer op zich zelf onbereikbaar zou wezen? Hebben ook wij ons niet voorgenomen en plechtig verbonden te strijden *tegen* het kwade en *voor* hetgeen wij, op het gekozen terrein, naar innige overtuiging als goed erkend hebben?"

Na ruim een halve eeuw, onder zeker niet minder ernstige tijdsomstandigheden, vereenigen zich thans op dezelfde plaats de tandheekundigen, uit alle oorden van ons land saamgekomen voor de algemeene vergadering van onze sinds 14 Aug. 1914 Koninklijk goedgekeurde Ned. Mij. t. bev. der tandheekunst.

Ook wij willen ijveren, om datgene te bereiken, wat naar onze innige overtuiging goed is.

Maar meer dan ooit te voren vraagt men zich tegenwoordig af: wie durft beweren den juisten weg te kennen; worden we niet geleid, gedrongen in een bepaald spoor, onbewust, onmachtig om er iets tegen te doen?

Ik weet het niet, maar zeker is het, dat de strooming in den laatsten tijd, wat ons vak betreft, schijnt te voeren in de richting van grooter onafhankelijkheid van de medische professie, eene richting, merkbaar niet alleen door het feit, dat de merkwaardige vlucht, die ons beroep genomen heeft, voornamelijk te danken is aan het werken en vorschen, aan de genialiteit van enkelen onzer eigen vakgenooten, maar welke richting ook wordt aangeduid door den aard dier ontdekkingen, die veeleer op het gebied der mechanica, der natuur- en scheikunde liggen, dan op dat der geneeskunde.

Ik behoef hier slechts te wijzen op de nieuwe gezichtspunten, die *Angle* ons geopend heeft, op de *occlusie*-afwijkingen, op de giet-methoden van *Taggard* en anderen, op de rationeele pulpa-gangreen-behandeling en de dentine-

anaesthesie van Buckley, waardoor alléén reeds een geheele revolutie op ons gebied is gekomen.

Ook de toepassing dier nieuwere methodes maakt ons steeds meer onafhankelijk van de algemeene geneeskunst; en zelfs wanneer ze wel op dit gebied liggen of op dat der chirurgie, dan vereischen ze óf zulk een speciale kennis, of speciale techniek, dat een arts er even onbeholpen voorstaat als een leek. Ik noem hier b.v. de behandeling van pyorrhoea alveolaris en de wortelpuntresectie.

Het is op deze tendenz, op deze in den allerlaatsten tijd steeds duidelijker wordende richting, dat de voorzitter der Mij. tot bevordering der Geneeskunst bedoeld zal hebben, toen hij verleden jaar, op de 65ste vergadering, sprekende over het ultraspecialisme, o. a. zeide:

„In den nieuwsten tijd hebben zich van den alouden stam twee loten losgemaakt om een zelfstandig leven te gaan leiden. Ik bedoel de tandheelkunde en de heilgymnastiek”.

Het is toch niet aan te nemen, dat Prof. Z w a a r d e m a k e r met „de nieuwste tijd” kan bedoeld hebben, de in 1876 verleende afzonderlijke bevoegdheid tot uitoefenen der tandheelkunst, waardoor met het oorspronkelijke in 1865 ingenomen standpunt van eenheid van stand en eenheid van bevoegdheid reeds werd gebroken?

Eer zal Prof. Z w a a r d e m a k e r het oog hebben gehad op de laatste wetswijziging (1913), waarbij evenwel de status quo werd gehandhaafd, behalve dat er belangrijke veranderingen en verbeteringen, zoowel in de zuiver wetenschappelijke als in de practische opleiding zijn aangebracht.

De tandmeester werd tandarts; en de wetenschappelijke opleiding, mits gegeven naar den geest van de wet, daarmee in overeenstemming gebracht. De algemeene ontwikkeling, het peil van beschaving, is immers volkomen gelijk aan dat van andere studenten bij de komst aan de academie, en van de theoretische medische kennis kan juist zooveel worden

bijgebracht, als docenten en examinatoren van goeden wille noodzakelijk achten.

Niets belet hen, het theoretisch tandheelkundig examen even veel omvattend, desnoods moeilijker te maken dan het 2de natuurkundig examen der a.s. medici, aldus gevende de noodzakelijke kennis, vereischt voor een algemeen biologisch inzicht en een ruimeren medischen blik bij de behandeling van tandlijders, dan noodig zouden zijn, wanneer men bij die behandeling op de tanden alléén behoefde te letten.

In de toekomst zal men de juiste verhoudingen leeren kennen en vaststellen. Overladen is minstens even gevaarlijk als het ontbreken van elke ballast.

De oprichting van onze Maatschappij t. b. v. Tandheelkunst mogen we beschouwen als een uitvloeisel, of liever als een bekrachtiging van deze richting.

Wel bestaat reeds meer dan 35 jaar het bloeiende Ned. Tandh. Genootschap en meer dan 10 jaar de niet minder floreerende Vereen. v. Ned. Tandartsen, doch deze vereenigingen, die zich bijna uitsluitend bewegen op wetenschappelijk en technisch gebied en waarvan niet de overgrootste meerderheid der beroepsgenooten lid is, hebben niet de sociale beteekenis van onze maatschappij, die evenals de Mij. t. b. v. Geneeskunst (volgens Dr. N. v. Rijnberk's openingsrede van de 64ste algem. vergadering) „geboren is uit het gevoel, dat in den staat alléén de door aaneensluiting sterken hun recht kunnen verkrijgen” en „dat zij reeds in oorsprong en wording wel degelijk een vakvereeniging is geweest in den goeden zin van het woord, een vereeniging, die de kennis en de kunde, de cultuur en de zeden, maar ook de welvaart en de staatsburgerlijke rechten van haar leden heeft te bevorderen.”

In het hoofdartikel van het Tijdschrift voor Geneeskunde van 15 Mei j.l., waarin Prof. G. v. Rijnberk de oprichting bepleit van een nationale academie voor Geneeskunde en deze stelt naast of tegenover de Maatschappij t. b. v. Geneeskunst, zegt hij zoo juist:

„De Maatschappij moet waken voor het maatschappelijk en stoffelijk welvaren, voor eer en waardigheid der Nederlandsche geneesheeren. Zij moet de hechte betonvloer vormen, waarop al ons streven, ook het vermetelste en meest verhevene, zich gronden kan. Zij moet zorgen, dat de gemiddelde arts in Nederland fatsoenlijk van zijn werk kan leven als gezien burger, uitoefenend een geordend beroep; zij moet hem tegen uitbuiting door wien ook, tegen vernedering hoe ook, beschermen en vrijwaren, opdat hij kracht, tijd en lust overhoude voor wetenschappelijken arbeid. Voldoet de Maatschappij aan dezen eisch, dan mogen wij haar in haar streven loven en ons zelf gelukkig prijzen, dat steeds mannen gevonden worden, bereid, zich aan de vaak ondankbare taak te wijden, ons allen, die door vergedreven individualisme veelal wars zijn van organisatie en tucht, tot aller voordeel bijeen te houden”.

Op het begrip „vakvereniging” kom ik nog terug; eerst moet ik hier wel even een uiterst gevoelige snaar aanroeren.

Bij het slot van zijn rede zeide Prof. Z w a r d e m a k e r : „De teere verhoudingen tusschen de artsen, men roere ze niet aan met ruwe hand”, en: „van harte hoop ik, dat aan hun algemeene bevoegdheid nooit zal worden getornd”.

Nu is er in den laatsten tijd juist geweldig getornd aan de integriteit van den medischen stand, niet slechts aan de algemeene bevoegdheid, maar aan de uitsluitende bevoegdheid. Aantal en gehalte van hen, die gemoedsbezwaren hebben tegen het artsenmonopolie, zoowel als het verweer der medici (het T. v. G. wijdt hieraan een extra-nummer van 200 pagina's) doen reeds vermoeden, dat het een ernstige zaak geldt.

Het is hier niet de plaats om op deze kwestie in te gaan, en het heeft geen nut, het vóór en tegen van meer vrijheid in de uitoefening van geneeskunst te overwegen.

Ik ben overtuigd, dat het weinig invloed zou hebben, op het aantal patiënten, dat hulp zal komen zoeken bij

bevoegde medici, wanneer met het artsenmonopolie werd gebroken. Maar de vrees, dat dit wel het geval zou zijn, is ook niet de reden, waarom de artsen er zich tegen verzetten. Zij vreezen gevaar, zoowel voor de gemeenschap als voor het individu. Honderden voorbeelden zijn er, om deze vrees te rechtvaardigen; denken we slechts aan verwaarloosde kankergevallen, en niet tijdig erkende besmettelijke ziekten, waardoor epidemieën veroorzaakt worden, etc. Vragen we, wat de protest-mannen eigenlijk tegen het artsenmonopolie hebben, dan is het antwoord: dat de artsbul den bezitter censeert, dingen te weten en te kennen, waarvan hij absoluut geen verstand heeft, of althans behoeft te hebben.

Waar dit het gebied betreft van het magnetisme, hypnotisme, massage, natuurgeneeswijzen, christien science, etc.etc. waarover het in het verzoekschrift van de Heeren Mrs. Van Houten, Van Holthe tot Echten en Prof. Van Hamel gaat, daar zou men kunnen vragen, wie dan wèl bewezen hebben, deze geneesmethoden te beheerschen, en of het niet veiliger is, zich toe te vertrouwen aan iemand, van wien men mag aannemen, dat hij tenminste een juiste diagnose kan stellen.

Maar welk merkwaardig licht valt op dit artsenmonopolie, wanneer we zien, dat ieder pas gepromoveerde arts, die in zijn geheelen medischen studiegang niets hoegenaamd geleerd heeft van de tandheelkunst, toch het recht heeft, zich direct als specialist hierin te vestigen, terwijl er een afzonderlijk examen bestaat?

Nu weet ik wel, dat er zoo iets is als het medisch geweten, en dat men mag veronderstellen, dat de zich als specialist vestigende arts zal zorgen, zijn vak te beheerschen, maar dan zou men, vertrouwende op deze ethische en moreele eigenschappen, evengoed bijv., het examen in de heekunde achterwege kunnen laten of consequent, het geheele arts-examen.

Evenmin als de artsen zich, uit vrees voor concurrentie, verzetten tegen de vrije uitoefening der geneeskunde, even-

min zouden wij om deze reden bezwaar hebben, dat enkele medici tandheelkundige praktijk uitoefenen; alleen vreezen en weten we, dat deze door onvoldoende voorbereiding de tandheelkunst in discredit brengen. Met vreugde hebben wij dan ook steeds begroet als onze vakgenooten, die medici, die behalve hun artsexamen ook een examen in de tandhealkunde hebben afgelegd, en we kunnen hen slechts om hun grootere wetenschappelijke kennis benijden.

Aan den anderen kant spreekt het van zelf, dat, wanneer met het artsenmonopolie niet wordt gebroken, aan iederen tandarts, die niet tevens het artsexamen heeft afgelegd, elk geliefhebber op medisch gebied moet worden verboden.

De odontologie omvat reeds een zóó uitgebreid arbeidsveld, dat het wel alle bekwaamheid en inspanning van één persoon vereischt, om dit in alle onderdeelen volkomen te beheerschen. Het is in de moderne tandheelkunst niet alleen de technische vaardigheid, de manueele bedrevenheid, die zulke hooge eischen stelt, maar ook de speciale ontwikkeling der theoretische tandhealkunde en de wetenschappelijke techniek, geheel verschillend van de kennis, die voor de stomatologie vereischt wordt; deze, een zuiver medische specialiteit, behoort den artsen, maar de odontologie eischen wij uitsluitend voor hen, die een speciaal examen hebben afgelegd.

Reeds in 1901 wees ik er op in mijn openingsrede als voorzitter van het Ned. Tandheelk. Genootschap, dat het hier niet betreft een minderwaardig diploma, dat een beperkte bevoegdheid geeft, zooals dat van vroedvrouw, maar wel degelijk een aparte speciale bevoegdheid voor een beperkt gebied, maar waarop wij dan ook autoriteit zijn.

Het moet ons streven zijn, dit wettelijk geregeld te krijgen; dit toch ligt in de eerste plaats op den weg onzer Maatschappij, die de staatsburgerlijke rechten van haar leden moet bevorderen. Zij is immers een zuivere vakvereniging, een tandartsenbond.

Ik ben overtuigd, dat velen Uwer, met mij, juist daarom

zoo weinig voelden voor de oprichting van een dergelijke vereeniging. Het uitsluitend behartigen van beroepsbelangen oordeelde ik verkeerd, en de wijze waarop dit soms geschiedt, was me onsympathiek; alléén al de gedachte aan een bindend besluit irriteerde me. Dit riekt naar staken, onderkruiperij, posten, wapenen in de hand van arbeiders-organisaties, waarvan professional men moet walgen.

Onverschillig, zonder eenige geestdrift, aanvaardde ik als voorzitter de mij door collega R o e l o f f s en B r u s k e opgedrongen taak. De geregelde samenwerking echter met mannen, die vol ijver en toewijding, moeite noch opofferingen ontzien om de belangen van onzen stand te behartigen, werkten aanstekelijk en tevens bemerkte ik, dat ik me in het wezen en in het streven onzer Maatschappij vergist had.

Het *is* een vakvereeniging — maar het karakter van onzen werkkring kenmerkt oogenblikkelijk het hoogere niveau, waarop wij staan dan vakvereeningen, die zuiver materieele belangen beoogen — een altruïstisch standpunt, dat onze onmiskenbare afkomst, onze familierelatie met den ouden medischen stam duidelijk doet uitkomen. Bijna elk belang van ons, raakt het algemeen belang. Wanneer wij ijveren voor onze belangen, doen wij dit tevens voor betere hygiënische toestanden en betere tandheelkundige behandeling van het volk, een streven, dat in laatste instantie zou moeten leiden tot zelfvernietiging; wanneer we ons ideaal, het voorkomen van tandbederf, zouden kunnen bereiken, zijn we zelf immers overbodig geworden!

Maar bovendien; moet iemand met uitsluitend commercieele inzichten niet voor idioten aanzien menschen, die alles in het werk stellen om te zorgen, dat er toch maar steeds meer en steeds kundiger concurrenten komen, die niet rusten, vóórdat de kleine burgerstand en de arbeiders ook de zegeningen van de moderne tandheelkunst deelachtig worden, ofschoon ze weten, dat de tijdroovende en kostbare behandeling door dezen niet naar waarde kunnen worden vergoed?

We weten, dat door het populariseeren van de tandheel-

kunde onze finantieele belangen niet gebaat zullen worden en toch wenschen we dit. Waarom? Omdat we innig overtuigd zijn van het algemeen belang hiervan voor de volksgezondheid, als hulpmiddel in den strijd tegen tuberculose en andere ziekten.

Toch mogen we ons van de conservatieve behandeling bij het volk niet te groote illusies maken.

Systematisch kan in dit opzicht met kans op succes alleen dan iets bereikt worden, wanneer we met de behandeling van kinderen beginnen, dus als er schooltandklinieken worden opgericht.

Is onze eerste schrede in die richting er niet reeds een duidelijk bewijs van, dat het algemeen belang en het onze parallel gaan; ik meen de actie tot het verkrijgen van het instituut van militaire tandartsen?

Het begin was geheel altruïstisch; het aanbieden van tandheelkundige hulp, geheel belangeloos, persoonlijk door tal van collega's aan het Roode Kruis, collectief door tusschenkomst onzer Maatschappij aan de leger-autoriteiten.

Eerst toen het bleek, dat sommige gemobiliseerde tandartsen geëxploiteerd werden om voor luttele centen per dag tal van patiënten te behandelen, terwijl gemobiliseerde artsen, benzine-luitenants etc. een flink tractement genoten, werd door ons op de grove onbillijkheid hiervan gewezen, en het resultaat — de aanstelling tot reserve-luitenant-tandarts — komt niet alleen het leger ten goede, maar ook den belanghebbenden miliciens en onzen stand.

Door deze betere tandheelkundige behandeling in het leger zal ook hoe langer hoe meer de behoefte aan deze hulp gevoeld worden in alle klassen der maatschappij, en zoo komen we noodzakelijkerwijze en steeds meer in contact met de ziekenfondsen. Een juiste regeling te treffen met deze organisaties zal voor ons, evenals voor de medici, het moeilijkst op te lossen probleem zijn.

Het is merkwaardig en gelukkig, dat onze belangen ook hier samengaan met het algemeen belang. Slechts op

den basis van goede genees- of tandheelkundige behandeling kunnen contracten met ziekenfondsen worden aangegaan.

Er is natuurlijk niets tegen, een minimum-vergoeding vast te stellen voor bewezen tandheelkundige diensten aan ziekenfondsleden, maar het is onduldbaar dat kennis en kunstvaardigheid van hen, die genezing of heeling brengen, geëxploiteerd worden ten bate van ziekteverzekering-maatschappijen of ondernemende particulieren, die hiervan een zaakje maken of dit om andere redenen nuttig oordeelen.

De regeering zal hier moeten ingrijpen, om misstanden te voorkomen, die ik zou willen noemen de prostitutie van de genees- of tandheelkunde.

Om U dit toch vooral duidelijk te maken en U te overtuigen van het hoogst gewichtige van deze kwestie, wil ik U nog iets aanhalen uit de zeer belangrijke openingsrede van Dr. N. v. R i j n b e r k voor de 64ste algemeene vergadering van de N. M. t. b. v. Geneeskunst.

„Gaan wij thans na, wat in de toekomst de geneeskundige stand heeft te verwachten van de maatschappelijke verhoudingen. Overwegend boven alle andere factoren zal zich hier de verdere ontwikkeling van het ziekenfondswezen doen gelden. Aaneensluiting van minder gegoeden voor het aangaan eener verzekering om, bij mogelijk ziek worden, goedkoope geneeskundige hulp te genieten, is zóó natuurlijk, dat gestadige uitbreiding hiervan met zekerheid mag worden verwacht.

Toeneming der ziekteverzekering, uitbreiding van het ziekenfonds-stelsel, al of niet wettelijk geregeld, heeft onvermijdelijk ten gevolge, vermeerdering van het aantal „busdokters”. Wat dit beteekent, daarvan kan men zich een denkbeeld vormen, wanneer men zich rekenschap geeft van het feit, dat heden reeds van elke honderd artsen ongeveer tachtig aan een ziekenfonds zijn verbonden, dus in hun bestaan geheel of gedeeltelijk van het fondsenstelsel afhankelijk zijn. De geneeskundige stand zal in de toekomst

steeds scherper worden verdeeld in een kleine minderheid van hen, die de „gouden praktijk” uitoefenen, tegenover een groote meerderheid, die, geldelijk en dus ook zedelijk, gebonden is aan de ziekenfondsen. Welke de materiele verhoudingen van deze meerderheid zijn zal, is slechts ten deele te voorzien. Misschien zal zij niet bepaald slecht zijn. Wanneer een fonds voldoet aan de voorwaarden en wenschen van onze Maatschappij; wanneer het een groot aantal leden telt, en de administratie zuinig is ingericht, niet ten voordeele van een ondernemend „directeur” doch ten bate van de zieken, dan zal ook met de belangen van de daaraan verbonden geneesheeren behoorlijk rekening worden gehouden. Dan zal hun bezoldiging aan billijke eischen voldoen, zonder dat een overmatige arbeidspraestatie, voor de zieken evenzeer als voor hèm schadelijk, wordt geëischt.

Maar zullen dergelijke gunstige toestanden regel zijn? Wanneer wij letten op de teekenen des tijds, dan is de vrees niet ongegrond, dat de toekomst voor den busdokter veel ongunstiger verhoudingen zal brengen. In drie opzichten dreigt hij daarbij in het nauw te komen: maatschappelijk door te gering loon; zedelijk, wanneer het fonds zijn eenige of allernoodzakelijkste broodwinning is; lichamenlijk en geestelijk door overwerk en uitputting.

Deze betreurenswaardige verhoudingen, onafwijsbaar aan elkander gebonden, zullen zich dan ontwikkelen, wanneer in het fonds de leden en het bestuur zich in de overmachtsverhouding van werkgever tegenover een als werknemer zonder meer beschouwd geneeskundige bevinden. Dan kan aan dezen een loon worden toegekend, geheel naar willekeur van leden of bestuur; dan kan hem elke onwaardige of vernederende, met zijn plichtsgevoel in strijd zijnde arbeidsvoorwaarde worden opgelegd; dan kan over hem worden beschikt als over een loonslaaf, wien elke hoop op vrijheid is ontzegd. Toestanden in het buitenland zijn daar, om te bewijzen, dat ik niet overdrijf.

Hoe dit te voorkomen? In hoofdzaak hierdoor, dat elke

regeling der ziekteverzekering gesteld worde op den bodem van een goede geneeskundige verzorging. Zal een dergelijke regeling tot stand komen, dan is het dringend noodzakelijk, dat de Nederlandsche geneeskundigen deze eischen steeds indachtig blijven en dat onze Maatschappij al haar middelen aanwende, om deze zoo belangrijke zaak in goede banen te leiden."

Het spreekt van zelf, dat ook onze Maatschappij op haar hoede moet zijn en alle middelen moet aanwenden, om voor de belangen van onze beroepsgenooten op te komen.

Het krachtigste middel nu is het bindend besluit, waardoor principes kunnen worden vastgelegd en de belangen worden gewaarborgd, zoowel voor hulpzoekenden als voor hulpbiedenden. Zoo opgevat kunnen wij geen gemoedsbezwaren hebben tegen het nemen van bindende besluiten, die dan eigenlijk slechts zijn een richtsnoer en steun voor onze zwakkere broeders; maar men bedenke wel, dat we alleen dan invloed kunnen uitoefenen op den gang van zaken, als we allen zijn aangesloten, en dat de op zich zelf staande collega machteloos staat tegenover de ziekenfondsbesturen.

Resumeerende hetgeen ik getracht heb in dit beperkte tijdsbestek duidelijk te maken, zou ik willen zeggen:

1°. dat de oprichting onzer Ned. Mij. t. b. v. T. een uitvloeisel is van den tijdgeest, een bekrachtiging van de onmiskenbare neiging tot specialiseeren, die moest leiden tot afscheiden der tandheelkunst van haar ouden medischen stam.

2°. dat er een zekere dosis medische kennis vereischt wordt om de tandheelkundige wetenschap te beheerschen en de praktijk in haar geheelen omvang vruchtbaar te kunnen uitoefenen, maar dat het ongerijmd is iemand, die wel het artsexamen heeft agelegd maar *absoluut niets van tandheelkunde behoeft te weten*, het recht te geven om de tandheelkunst als speciaal vak uit te oefenen, tenzij met het artsenmonopolie wordt gebroken.

3°. dat juist ons ultraspecialisme, de tandheelkunst met

haar afzonderlijke examens en bevoegdheid, zich in een bevoorrechte positie, in een evolutie-stadium, bevindt (waar-in haar misschien andere specialistische vakken zullen volgen), doch dat het zeker een anachronisme zou wezen, de tandheelkunst eerst weer terug te willen dringen naar haar ouden stam, om daarna te overwegen, hoe men de studie wel zou moeten inrichten en op welke wijze men zou kunnen ervaren, dat hare beoefenaren er iets van weten.

4°. dat er een scherp onderscheid gemaakt moet worden tusschen stomatologie en odontologie; de eigenlijke mond-ziekten staan, evenals de neus-, keel-, oor- en oogziekten, in veel nauwere relatie tot de algemeene medische ziekteleer dan de tand-ziekten, die een geheel aparte studie vereischen, zoowel wetenschappelijk als technisch. Het liefhebberen op medisch gebied zij den tandarts dan ook verboden, tenzij met het artsenmonopolie gebroken wordt.

Natuurlijk zijn hier grensgevallen. In kleine plaatsen, waar behalve een arts wel een tandarts, doch geen neus-specialist is, zal bijv. de medicus een kaakholte-ettering veelal liever door den tandarts laten behandelen, wegens zijn geschikter instrumentarium en zijn grooter vaardigheid bij het manipuleeren in de mondholte, evenals een arts natuurlijk te allen tijde en overal het recht heeft, tandextracties te doen of tijdelijke vullingen te maken.

5°. dat wij boven alles moeten behartigen de tandheelkundige volkshygiëne en de bestrijding van het tandbederf in 't algemeen, niet uit een gewild sociaal mode-gedoe, maar omdat we de vaste overtuiging hebben, dat hierdoor de algemeene volksgezondheid ten zeerste wordt gebaat, zoowel bij de bestrijding van spijsverteeringstoornissen, anaemie, tuberculose enz., als van infectie-ziekten, waarvoor de mondholte de porte d'entrée is.

6°. dat tengevolge van dit populariseeren de vraag naar tandheelkundige hulp steeds grooter zal worden en wij tot het verkrijgen van een billijke vergoeding hiervoor noodwendig in aanraking zullen komen met de gemeenschap

— voor schooltandartsen — en met ziekenfondsen — voor bus-tandartsen.

7°. dat, wat de ziekenfondsen betreft, alleen zulke ziekte-verzekeringsmaatschappijen op onze medewerking zullen kunnen rekenen, waar de belangen der lijdenden geheel op den voorgrond treden en het idee winstmaken is uitgesloten.

8°. dat onze solidariteit zoodanig moet wezen, dat geen tandarts te vinden zal zijn, die zich door ziekenfondsbesturen of particulieren zal laten dwingen om iets te doen, dat indruischt tegen zijn principes of zijn tandheekkundig geweten.

Dames en Heeren, ik wil eindigen zooals ik begonnen ben, met een aanhaling uit de annalen der Mij. t. b. v. Geneeskunst.

Reeds 3 jaar vóór de oprichting der M. t. b. v. G. had de dichter-medicus J. P. H e y e geijverd voor aaneensluiting.

„Wat gij zoudt kunnen doen? *Alles*, zoo gij krachtig en eenparig tot de verbetering onzer geneeskundige instellingen wildet samenwerken en, met ter zijde stelling of opoffering van enkele tinten van verschil, eenige groote en degelijke beginselen wildet vaststellen, aankleven en verkondigen.”

„En *hoe* ge dit zoudt kunnen en behooren te doen? Door U te vereenigen en U, uit uw midden zelf, te doen vertegenwoordigen door hen, die gij rekendet de hoogste wetenschappelijke kennis, de innigste zucht voor vooruitgang en ontwikkeling, de onwankelbaarste geestkracht in den strijd voor levenwekkende beginselen te bezitten.”

In 1850 schrijft dezelfde Dr. J. P. H e y e in zijn Jaarverslag als Hoofdbestuurder secretaris:

„En hiermede is voor dit maal de uitwendige geschiedenis van onze maatschappij voltooid. Haar inwendig leven beslaat echter eene niet minder, of liever eene veel meer, belangrijke bladzijde. Men vergete toch niet — wij, hoofd-

bestuurderen, zullen het nimmer doen — dat de ware gezondheid van ieder zedelijk, evenals van ieder stoffelijk lichaam, in de harmonische medewerking en samenwerking van elk der deelen bestaat. Waar niet allen ineengrijpen, waar niet ieder het zijne bijdraagt, waar er één te veel of te weinig invloed oefent op het geheel, daar is de regelmaat verbroken, daar ontstaat kwijning, daar volgt dood. Laat het beeld ons een waarheid worden; laat niemand onzer vragen wie hoofd of hart, wie bloedbolletje of zenuwdraad is, maar laten wij elkander erkennen, eeren en steunen als even noodwendige, even nuttige deelen van een groot en heerlijk geheel, ten bate des vaderlands en der menschheid.”

U voelt wat H e i j e bedoeld heeft, toen hij deze woorden uitsprak, reeds het eerste jaar na de oprichting der Maatschappij.

Ik acht het nuttig en noodig, ditzelfde reeds nu hier te herhalen.

In perioden als wij thans beleven zou men gaan twijfelen aan elken vooruitgang. Cultuur schijnt een phrase te zijn. De volkeren bestrijden en vermoorden elkaar als in de oertijden en ook het individu is innerlijk hetzelfde gebleven: de mensch met zijn fouten en gebreken, zijn egoïsme, ijverzucht, verdachtmaking, zelfingenomenheid, verwaandheid en waan, maar goddank ook met zijn deugden, zijn heerlijk, onverwoestbaar idealisme, dat ondanks alles bij velen toch steeds weer bovenkomt.

Zoolang we bezielde zijn met hoogere gevoelens, geestdriftig ons denken en werken in dienst stellen van het algemeen belang, kunnen we *alles* bereiken; mits we samenwerken en elkander helpen, eensgezind.

Laten we indachtig zijn aan de woorden, die Schiller den stervenden Attinghausen in „Wilhelm Tell” laat zeggen:

„Drum haltet fest zusammen — fest und ewig —

Dass sich der Bund zum Bunde rasch versammle —

Seid einig — einig — cinig!”

De rede van den voorzitter wordt luid en langdurig toegejuicht.

2. *Lezing notulen en ingekomen stukken.*

De notulen van de vorige algemeene vergadering worden gelezen, naar aanleiding waarvan de heer Van der Linde de opmerking maakt, dat waar de heer Bruske hem — spreker — bij zijn afwezigheid lof heeft toegezwaid, het zeker alleszins verdiend zou zijn in dat verband dan ook de naam van den heer Holthaus op te nemen.

De Heer Bruske zegt, dat hij den naam van den heer Holthaus genoemd heeft, waarmee de secretaris instemt.

De notulen worden goedgekeurd.

Ingekomen stukken:

Schrijven van den burgemeester van Arnhem, dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

Schrijven van de Ned. Mij tot Bev. der Pharmacie.

„ „ „ Ned. Mij tot Bev. der Geneesk., beide met mededeeling van ontvangst van bericht van oprichting en reglementen.

Schrijven van de firma Tholen, Utrecht, in verband met de uitgifte van een tijdschrift.

De Voorzitter stelt voor de firma te berichten, dat het schrijven is ontvangen. De Mij. heeft reeds een contract met het Tijdschrift voor Tandheelkunde.

Het schrijven wordt voor kennisgeving aangenomen.

3. *Jaarverslag van den Hoofdbestuurder-Secretaris.*

Dames en Heeren,

Moest ik U in mijn verslag uitgebracht op de vergadering van 14 Februari 1914 een overzicht schenken van de voorbereidende werkzaamheden, die geleid hebben tot de oprichting, zoo kan ik U nu een meer zakelijk rapport voorleggen van de werkzaamheden in dit eerste bestaansjaar van onze Maatschappij. Die eerste Algemeene Vergadering

van 14 Februari 1914 te Amsterdam gehouden, was dan ook eigenlijk de kroon op den arbeid van de Voorbereidingscommissie.

Wel liep toen alles niet precies volgens de inzichten van de Commissie, die zich voorgesteld had die avond na de behandeling van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement aan een definitief bestuur de verdere leiding van de zaken te kunnen overdragen, doch dit veranderde niets aan het feit, dat van toen af het gebouw voltooid was. Op die eerste vergadering, die uitstekend was bezocht, gaf de Voorbereidingscommissie (bestaande uit de heeren J. M. Klinkhamer, J. S. Bruske, Dr. M. J. F. Schutte, B. R. Bakker, W. C. Koldewijn) haar taak over aan een bestuur bestaande uit de gekozenen van de 7 afdeelingen.

In dit bestuur zaten voor:

Noord Holland: J. S. Bruske en W. C. Koldewijn.

Zuid-Holland: A. Graftdijk en J. H. Sanders.

Utrecht: J. W. Roeloffs.

Gelderland: Jo. de Cock Rouaan.

Overijssel: J. A. Holthaus.

Zuid Nederland: E. C. Smith.

Noord Nederland: H. van der Molen.

Daar de vergadering van opinie was, dat door het zeer snelle beloop in de afdeelingen vermoedelijk niet voldoende gewezen was op het groote belang van de verkiezingen voor deze functies, werd er besloten, zooals ik reeds zeide, in tegenstelling met de wenschen van de Voorbereidingscommissie, om dit bestuur mandaat te geven tot de volgende Algemeene Vergadering, die in Mei of Juni zou moeten worden gehouden en in welke vergadering tevens de Statuten en het Huishoudelijk Reglement in tweede lezing zouden worden behandeld. De afdeelingen zouden inmiddels nieuwe verkiezingen moeten uitschrijven.

Het tijdelijk bestuur, dat nu tot de volgende vergadering

de leiding van de zaken in handen nam, bestond uit: J. W. Roeloffs, voorzitter, W. C. Koldewijn, secretaris, en J. A. Holthaus, penningmeester, terwijl de overige bestuursfuncties onderling werden verdeeld.

Zoo was dus de regeling tot de volgende vergadering van 31 Juni 1914. Inmiddels had de redactiecommissie, (Pitsch, Salomons, J. Sanders Ezn. en het dagelijksch bestuur) voor Statuten en Huishoudelijk Reglement zich in verbinding gesteld met een jurist, teneinde tot een definitieve vaststelling van de Statuten te geraken.

Op die Junivergadering werden de Statuten en het Huishoudelijk Reglement vrijwel ongewijzigd goedgekeurd en het bestuur opgedragen de Koninklijke goedkeuring daarop aan te vragen. Het bleek, dat na de verkiezing slechts in twee afdelingen t.w. in Noord- en Zuid-Holland zich een wijziging in afvaardiging naar het Hoofdbestuur had voorgedaan. De overige districten hadden het mandaat van hun gekozenen verlengd.

In Zuid-Holland had de heer J. H. Sanders bedankt en was daar de heer van Hasselt als afgevaardigde aangewezen; in Noord-Holland had de heer Bruske plaats gemaakt voor den heer Hamer, hiermede tevens de Maatschappij een definitieven voorzitter gevend. De vergadering verkoos dien avond verder nog tot voorzitter den heer A. A. H. Hamer, tot secretaris den heer W. C. Koldewijn, tot penningmeester den heer J. A. Holthaus, terwijl de overige functies aldus onderling werden verdeeld:

A. I. J. C. van Hasselt, vice-voorzitter.

Jo. de Cock Rouaan, 2e secretaris,

E. C. Smith, 2e penningmeester.

J. W. Roeloffs, Commissaris van Beroepsbelangen,

A. Grafdijk, Commissaris B.O.U.T.

H. van der Molen, Commissaris van Bijstand.

Dit uiterst korte overzicht van de beide vergaderingen in 1914 gehouden moge voldoende zijn U een inzicht om-

trent dat eerste stadium te verschaffen. Wanneer ik nu verder ga met het vermelden van de werkzaamheden door onze Maatschappij verricht in 1914 buiten de vergadering, dan wil ik eerst, alvorens daartoe over te gaan, hier op deze plaats een oprecht woord van waardeering uiten aan „den man van onze Maatschappij”, collega Bruske. Alreeds in den aanvang voelende dat de Maatschappij, waarvoor hij zooveel gezwoged had, — en wie zou dit laatste beter weten dan ik — iemand anders met de leiding belast wenschte te zien, maakte hij in de afdeeling Noord-Holland plaats voor den heer Hamer, wetend, dat dit ons uit de moeilijkheid zou redden.

Als ge nu denkt, dat hiermede de belangstelling voor onze Maatschappij bij hem verflauwd is, dan zijt ge aan het verkeerde eind. Uit de hoofdarticeltjes van onze Maatschappelijke copie uit ons Tijdschrift zal menigeen onze „Minister zonder Portefeuille” wel alreeds hebben geproefd. Hamerend om belangstelling zien wij hem daar steeds weder onderwerpen behandelen, alreeds door het Hoofdbestuur in studie genomen, doch door de groote massa nog nauwelijks overdacht. Is het wonder, dat het dagelijksch Bestuur hem steeds noodig heeft, kennend 's mans voortvarendheid? Een voorbeeld. Nu ik hier zoo zit te schrijven met stapels paperassen om mij heen, en dat zijn er zoo eenige, want 1914 was rijk aan schrijverij, dan valt onwillekeurig mijn oog op 'n paar dikke couverts uit het dossier van de militaire beweging. Wat zit erin, Dames en Heeren? ge weet het niet. Ik wed ge hebt er nog nauwelijks aan gedacht, dat in tijd van oorlog ons land reeds dadelijk groote behoefte zou hebben aan verbandmateriaal bij de behandeling van kaakbreuken. Wat zou er aan banden, beugels, enz. in depôt zijn in Holland? De regeering zou er niet aan denken op dat voor ons kostbare materiaal beslag te leggen, en toch, wat zouden wij meer noodig hebben?

In die eerste Augustusdagen, toen ieder uur de oorlogsvlam ook naar ons land dreigde over te slaan, had onze

„Minister zonder Portefeuille” reeds dadelijk opgaven gevraagd aan de verschillende depôthouders van de hoeveelheid verbandmateriaal. Toen ik, die in die weken uitstedig was, hem later sprak, had hij het werkje al voor ons opgeknaapt. Dit is een van de vele staaltjes van zijn grooten ijver. Wij, leden van het Hoofdbestuur, en vooral die van het Dagelijksch Bestuur, kunnen hem noode missen. Vergun mij, dames en heeren, dat ik U verzoek hem door een welgemeend applaus te huldigen voor de groote toewijding onze Maatschappij in 't afgelopen jaar betoond.

De Koninklijke goedkeuring op de Statuten dadelijk na die Juni-vergadering door 't D. B. aangevraagd, werd ons bij besluit van 27 Augustus 1914 verleend. Inmiddels had de wereldbrand ook ons uit de zomersche rust geschud. Die eerste Augustusdagen toen ieder dacht, dat wij zeker ook zouden worden meegesleept in den volkerenstrijd, knoopten de broederbanden van ons volk enger aaneen. Een drang tot samenwerken maakte zich van ieder meester. Ook ons tandheelkundigen was het mogelijk nuttige arbeid te leveren in 's lands belang. Voortvarende collega's in Haarlem en den Haag hadden reeds aanstonds plaatselijk hun diensten aangeboden aan de militaire autoriteiten om de troepen te helpen. Den Officieren van Gezondheid zou daardoor tevens een groote verlichting in hun werk bijgebracht worden. Het was toen dat ik als Secretaris van Collega Dr. van der Hoeven uit den Haag een schrijven ontving of het wellicht niet het werk was van de zoo jonge Maatschappij om in deze regeland voor het geheele land op te treden. Ook onze voorzitter, die zijn Secretaris kwijt was, was reeds met de M. z. P. aan het opstellen gegaan van een circulaire. Het zij erkend, dat door de overgroote spoed de circulaire wellicht niet al te duidelijk was gesteld. Toen ik de groote stapels antwoorden, aanbiedingen, voorwaardelijke en onvoorwaardelijke, nauwkeurig opnam, bleek mij spoedig, dat niet iedereen de zaak goed had begrepen. Ik moest dus mijn met vacantie

zijnde voorzitter van zijn jacht ontbieden om nogmaals een circulaire in zee te zenden. Het doel was n.l. de militairen plaatselijk te doen behandelen (natuurlijk belangeloos) door hen, die zich daartoe beschikbaar stelden; terwijl verder zij, die hun diensten voor oorlogstijd aanboden, om eventueele kaakbreuken te herstellen, zich nader zouden opgeven bij collega van Hasselt, die hen daartoe bij de Militaire Geneeskundige Autoriteit bekend zou maken. Die behandeling van de militairen bracht hier en daar nogal bezwaar mede. Vooral in de Zuidelijke districten, waar groote troepenmachten werden geconcentreerd, en slechts weinige tandartsen voor deze omvangrijke taak werden gesteld, waren die bezwaren nogal groot. Klachten bleven dan ook niet uit, zoodat men hier en daar dan ook alleen extracties verrichten kon. Het was toen, dat ons derde Dagelijksch Bestuurslid onze penningmeester Holthaus zich weer boven water werkte. We waren hem kwijt geraakt; nu bleek, dat hij in wapenrok het land diende ergens in het Zuiden des lands. Het bleek tevens, dat hij dienst deed in de Hoofdverbandplaats als tandarts. Toen het Dagelijksch Bestuur eenmaal weer voltallig was en nu iemand in zijn midden had, die volkomen van alles op de hoogte was, gingen wij den toestand met andere oogen bekijken. Het bleek, dat vele collega's gemobiliseerd waren, dat het Rijk derhalve best zelf door aanstelling van deze heeren als militair-tandarts in de behoeften van het leger zou kunnen voorzien. Er werd besloten tot het nemen van maatregelen om de overheid hierop te wijzen. De voorzitter benoemde voor deze gelegenheid een aparte commissie, genaamd „de militaire commissie”, bestaande uit de twee Dagelijksche Bestuursleden, voorzitter en secretaris, aangevuld door het H.B. lid van Hasselt, die in den Haag wonend, gemakkelijk eventueele besprekingen zou kunnen leiden. Verder behoorde er ook nog toe de heer Bruske. De commissie besloot zich met een request tot den Minister van Oorlog te wenden. Op dit request, dat 5 October

in zee ging en waarin verzocht werd om de aanstelling van militaire tandartsen, kregen wij op 29 October een weigerend antwoord. De commissie besloot het hierbij niet te laten. Zij trachtte door besprekingen met autoriteiten de zaak toch in de goede baan terug te brengen. De voorzitter en het lid van H a s s e l t zij hiervoor onzen grooten dank gebracht. Toen eenmaal bleek, dat alles goed voorbereid was, besloot de commissie 7 November wederom tot de zending van een request. Dit request, dat abusievelijk niet opgenomen is onder de Maatschappelijke rubriek van het Tijdschrift, luidt als volgt:

AMSTERDAM, 7 November 1914.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Oorlog,

Geeft met verschuldigden eerbied te kennen, de NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT BEVORDERING DER TANDHEELKUNST, goedgekeurd bij Koninklijk Beshuit van 27 Augustus 1914, No. 10 Staatsblad No. 229 (No. 1922), gevestigd te Amsterdam:

dat zij zich op 5 October j.l. tot Uwe Excellentie heeft gericht met het verzoek bij het leger een regeling in het leven te roepen waardoor aan de militairen in ons land een goede tandheelkundige hulp kan worden verleend in *vredes- en oorlogstijd*,

dat zij met groot leedwezen uit een schrijven van den Generaal-Majoor Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht heeft vernomen, dat het Uwe Excellentie niet heeft behaagd hierop gunstig te beschikken. Niettemin is het ten duidelijkste gebleken, dat de behoefte aan tandheelkundige hulp bij het leger, inzonderheid bij het leger te velde, zeer groot is en als gevolg daarvan zoowel door officieren als door minderen in *ruime* mate gebruik wordt gemaakt van de door miliciens-tandarts aangeboden hulp,

dat echter de positie van deze miliciens-tandartsen naar onze bescheiden meening niet alleen niet is in overeenstem-

ming met hun waardigheid, maar evenmin in verhouding is te achten tot de belangrijke diensten die zij in het leger bewijzen,

dat, waar b.v. aan den veldprediker zelfs den Hoofd-officiersrang wordt verleend, het ons met bescheidenheid wil voorkomen, dat — gelet op zijne academische opleiding — een benoeming tot den reserveluitenantsrang van den tandarts in dienst bij het leger niet misplaatst zou zijn,

dat bovendien door een dergelijke benoeming niet alleen het prestige van den tandarts in dienst zou stijgen — hetgeen ongetwijfeld in het belang der behandeling zou wezen — maar dat de benoeming tevens zou zijn te beschouwen als een rechtmatige waardeering hunner in het leger verrichten arbeid.

Redenen waarom wij Uwe Excellentie eerbiedig verzoecken het wel daarheen te willen leiden, dat de tandartsen in dienst van het leger *althans gedurende den tijd der huidige mobilisatie* worden benoemd tot den reserve-luitenantsrang.

Hetwelk doende enz.

geteekend: „Voorzitter en Secr.”

Het is in dit stadium, dat ons Haagsche Commissielid van Hasselt zijn buitengewone ijver om de zaak in het goede spoor te houden, en vooral te versnellen, toonde. Als dichtst bij het vuur zittende commissielid waren hem de mondelinge besprekingen met den Generaal-Majoor Chef van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht opgedragen. Met een lust zien wij hem bespreking op bespreking houden. Het was in November, dat ik haast dag aan dag met hem te correspondeeren had. De zaak marcheerde, zoo luidde het antwoord; we zullen spoedig goed nieuws hebben. Maar ach, wat duurde het lang. 10 December weer een schrijven, de benoeming komt spoedig af; maar ach, weer weken wachten voor er iets naders vernomen werd, en dan stapte hij maar weer eens naar den

STATISTIEK VAN HET AANTAL BEHANDELDE MILITAIRES

over het tijdvak van 1 Aug. t/m. 31 Dec. 1914, met vermelding v. d. aard der behandeling.

N A A M van den behandelenden tandarts.	WOON- PLAATS.	Aantal behand. patiënten.	Aantal extract. (m. of z. inj.)	Aantal tand- steen verwijld.	Aantal cauterisaties.	Aantal pulpa en w. kan. beh.	Aantal amalg. vullingen.	Aantal silec. en synth. vullingen.	Aantal dent. diffic.	Aantal cement- vullingen.	Aantal abscessen geopend.	Aantal inlays.	Stomatitis ulcerosa.	Aantal stiftanden.	Aantal bruggetjes.
A. H.	's-Hage.	30	7	11	16	16	14	7	1	—	—	—	—	—	—
T. H.	Groningen.	59	16	4	—	9	38	2	—	5	1	—	—	—	—
G. H. B.	's-Hage.	38	24	1	2	15	15	—	—	—	—	—	—	—	1
S. B.	Middelburg.	42	27	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—
L. D. M.	Amsterdam.	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
F. J. N.	's-Hage.	37	19	—	—	23	18	—	—	—	—	—	—	—	—
J. H. O.	Gouda.	20	14	—	—	1	3	—	2	1	—	—	—	—	—
Ch. F. L. N.	Gorinchem.	133	75	7	—	22	33	—	—	—	—	—	—	—	—
Jos. C. P. (Mej.)	Amsterdam.	5	1	2	1	2	10	—	—	—	—	1	—	—	—
G. L. C.	Zutphen.	379	269	—	—	81	21	11	—	2	—	12	—	—	1
M. W.	Amsterdam.	27	10	—	9	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
C.	's-Hage.	9	6	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—
L.	's-Hage.	4	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
G. W. v. d. L.	Zwolle.	26	15	2	—	4	8	1	—	—	—	—	—	—	—
W. C. K.	Amsterdam.	9	3	2	2	2	11	2	—	—	—	—	—	—	—
A. R.	B. op Zoom.	250	240	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
J. S. B.	Amsterdam.	17	—	2	5	14	20	3	—	—	—	—	—	—	—
H. G. P.	Amsterdam.	9	2	—	4	8	17	—	—	—	—	—	—	—	—
Totaal:	18	1092	734	37	39	228	237	26	3	8	4	18	1	2	2

Van vele collegae, die militairen behandeld hebben, kwamen geen opgaven in.

Generaal-Majoor. Inmiddels had het Secretariaat met veel moeite het aantal en de namen van de gemobiliseerde collega's verzameld. Eindelijk verscheen 5 Februari het Koninklijk Besluit, waarbij maatregelen getroffen werden om te gemoet te komen aan de groote behoefte aan deskundige tandheelkundige hulp in ons leger; terwijl 7 Februari 1915 het Departement van Oorlog de eischen bekend maakte, waarop men benoemd kon worden tot tijdelijk militair-tandarts. Dat was voor de Commissie de kroon op het werk en voor de stand tevens een ding van het grootste belang. Hadde de Maatschappij niet op pooten gestaan, zeer zeker hadden wij het niet zoover kunnen brengen.

Inmiddels was het ook voor de Maatschappij een goede gelegenheid den tandheelkundigen te toonen, dat zij hunne belangen volkomen aan haar kon overlaten.

Ook voor de collega's die de militairen tot nu toe belangeloos van dienst waren geweest, was dit oogenblik voor velen althans een van uitkomst. Zij konden nu hun taak aan hun militaire vakbroeders overlaten. Het past ons hen hier tevens dank te zeggen voor die hulp den militairen verleend. Ook zij hebben daardoor bijgedragen den autoriteiten te doen zien, dat goede tandheelkundige hulp voor den militair zeer gewenscht is. Het afdeulingsbestuur van Zuid-Holland heeft het Hoofdbestuur verzocht de gegevens te verzamelen omtrent die vrijwillige behandeling tot en met 31 Dec. 1914. Per circulaire is den leden verzocht hun opgaven den secr. toe te zenden. Het spijt mij, dat slechts weinigen hieraan gehoor hebben gegeven. Wellicht wekt de staat van de verrichte behandelingen, die ik heb kunnen opmaken hen op alsnog mij die waardevolle gegevens te verstrekken. (Zie staat.)

Was de regeling van deze militaire kwestie vrijwel de hoofdschotel van de werkzaamheden in 1914 verricht, het Hoofdbestuur zat toch niet stil om ook nog andere dringende questies in studie te nemen. Ik zeg in studie nemen, omdat de afhandeling van de hoogst belangrijke ziekenfonds-ques-

tie en die omtrent de onbevoegde uitoefening der Tandheelkunst wel breedvoerig zijn besproken, maar te ingewikkeld zijn om vooreerst haar beslag te krijgen. Wat het ziekenfondswezen betreft, daaromtrent hebben zich wel besprekingen voorgedaan tusschen verschillende lichamen en is de Commissaris van Beroepsbelangen opdracht verstrekt hierover te rapporteeren, maar hierover zal ik in dit jaarverslag niet kunnen uitweiden.

Eveneens is de Commissaris B. O. U. T. opgedragen hetzelfde te doen omtrent wetswijziging of wetsuitbreiding met het oog op de onbevoegde uitoefening der Tandheelkunst.

Daar het statuair verplicht is, dat de Maatschappij een eigen orgaan heeft, waarin zij zich kan uitspreken, besloot het Hoofdbestuur met het Tijdschrift van Tandheelkunde een contract te sluiten omtrent de plaatsing van haar copie. Het Tijdschrift is ons hierin welwillend te gemoet gekomen en heeft voor een geringe vergoeding ons een plaats in haar orgaan ingeruimd, waarvoor ze tevens op zich nam den leden een separaat van onze maatschappelijke copie toe te zenden. Laten we hopen, dat binnenkort al onze leden abonné worden van ons eenige vakblad, opdat deze separaat-zendingen geheel achterwege kunnen blijven.

Heb ik hiermede zoo ongeveer alles gememoreerd wat het kort maatschappelijke jaar 1914 ons bracht, let wel, dames en heeren, het was maar een half jaar dat ons restte na de definitieve oprichting, ik mag niet onvermeld laten dat het ledental onzer maatschappij in 1914 wel niet reusachtig, toch zeker vrij aardig is toegenomen. Ik zal in dit geval niet met cijfers werken, omdat ik liever geen cijfers geef, die niet in alle opzichten juist zijn. Daar de afdelingen in 1914 voor een deel nog gevormd moesten worden, kon ik verschillende gegevens niet machtig worden, die ik anders zoo gaarne gehad had, laat ik zeggen, die ik als Secretaris-hoofdbestuurder hebben moet. Slechts een enkele

afdeulingssecretaris is zoo accuraat om mij steeds in kennis te stellen met de wijzigingen in het ledental van zijn district of mutaties in het bestuur of de commissies. Laat ik hopen, dat zij in den vervolge accurater mogen zijn, dat zij bedenken, dat het Hoofdbestuur op de hoogte moet zijn van de geheele organisatie, waarvan zij een deel te beheeren hebben. Voor mij en den penningmeester is het allereerst noodig, dat onze gegevens overeenstemmen, wat ze helaas tot nu toe niet doen. Laat ik het wijten aan den korten tijd van voorbereiding, Heeren Afdeulingssecretarissen, U tevens opwekkend tot meerdere propaganda onder Uw afdeulingsvakgenooten. Bedenkt, dat de bloei van de geheele Maatschappij door U in hooge mate kan worden bevorderd. En ook gij, leden van onze Maatschappij, wekt Uw nog niet aangesloten collega's tot aansluiting op. Als straks belangrijke onderwerpen, onzen stand betreffend, aan de orde komen, weet dan dat de massa kracht ontwikkelen kan, maar ook slechts een massa, die hecht aaneengesloten is. Moge ons Maatschappelijk jaar 1915 voor onzen *stand* zoo gunstig verlopen als zijn voorganger; Ik heb gezegd.

W. C. KOLDEWIJN.

Na lezing betuigt de vergadering door applaus instemming met dit jaarverslag.

De Voorzitter dankt den secretaris voor zijn zeer goed jaarverslag.

4. *Jaarverslag van den Hoofdbestuurder-Penningmeester.*

De heer H o l t h a u s brengt het volgende verslag uit:

Tot mijn genoegen behoef ik niet in te stemmen met het groote koor der klagers, die in allerlei toonaarden de mobilisatie bezingen als de bron van hun financieële achteruitgang. Immers bij onze vermeerdering aan innerlijke en

naar buitenwerkende kracht zijn we in het afgelopen jaar financieel ook sterker geworden. De schuld die in Februari 1914 bij de oprichting drukte op het hoofd van de pasgeboren Mij. is in den verderen loop van dat jaar veranderd in een boekje van de Rijkspostspaarbank. Laat ik U eenige cijfers geven:

Als ontvangsten vallen naast de kas van f 45.72, die ik van mijn voorganger erfde, te vermelden f 462.50 zijnde de contributie van 185 leden; te zamen dus f 508.22.

Als uitgaven kwamen vooreerst de oude schulden af te doen en wel 1e vergoeding van reiskosten f 9.20 en 2e f 116.55 aan voorschotten door den voorloopigen secretaris gedaan vóór de oprichting der Mij. Aan voorschotten in het afgelopen jaar werd f 166.93⁵ aan het secretariaat gerestitueerd. Post- en plakzegels vroegen f 3.25. Quitantieformulieren en kasboek kostten f 1.— terwijl aan zaalhuur door mij f 2.50 werd betaald. Alles te zamen dus aan uitgaven f 299.43⁵, zoodat de jeugdige, bijna éénjarige Mij., ondanks hare erfelijke belasting, op 't eind van het vorige jaar kon wijzen op een spaarpot van f 181.67, met welk batig saldo zij het nieuwe jaar is ingegaan. Gerust kan dus de Maatschappij voorwaarts trekken om te strijden voor haar idealen en wenschen. De munitie-toevoer en intendance zullen voorloopig geen moeilijkheden opleveren. Laten we van den anderen kant niet onnoodig veel kruut verschieten, maar ons sterk maken voor de grootere acties, die we zeer zeker nog te voeren krijgen.

Verder heeft echter het secretariaat nog aan diversen f 27.11⁵ uitgegeven, die pas na Januari gerestitueerd zijn.

De Voorzitter dankt den penningmeester voor zijn financieel beleid.

5. *Verslag van de verificatiecommissie en benoeming van een nieuwe commissie voor het volgende jaar.*

De heer Schleurholts Boerma, die met den heer Van der Linde de commissie had uitgemaakt,

rapporteert, dat alles nauwkeurig is nagezien en in orde bevonden. Voorgesteld wordt den penningmeester voor zijn beheer te dechargeeren.

Overeenkomstig dit voorstel wordt met algemeene stemmen besloten.

De Voorzitter benoemt tot leden van de nieuwe verificatiecommissie de heeren Wirtjes en Lourens Bosch.

6. *Uitbrengen der afdeulingsrapporten.*

De heer Koldewijn leest achtereenvolgens de verschillende ingekomen rapporten.

Na lezing brengt de Voorzitter den secretaris dank voor de genomen moeite en knoopt hieraan voor de secretarissen der afdeelingen het verzoek vast, de rapporten in het vervolg kort en zakelijk te doen zijn.

De heer Salomons vraagt of niet de hand kan gehouden worden aan de bepaling van art. 10 H. R. waarin staat, dat de secretarissen der afdeelingen op de jaarvergadering rapport uitbrengen; dan behoeft de Hoofdbestuurder-secretaris dat alles niet te lezen.

De Voorzitter geeft te kennen, dat onder deze omstandigheden om bepaalde redenen de Hoofdbestuurder-secretaris de verslagen las.

De heer Schleurholts Boerma acht het opnemen van pseudoniemen voor collega's in het verslag niet wenschelijk, zooals b. v. M. z. P.

De Voorzitter acht de opmerking over 't algemeen juist, maar het is een publiek geheim wie met M. z. P. is bedoeld. Hij is de stuwende kracht van de Maatschappij

en voor hem heeft men een uitzondering gemaakt. Men zal het echter in een officiëel verslag niet meer doen.

7. *Uitbrengen der commissierapporten.*

a. *Verslag van de commissie B. O. U. T.*

De heer *Graftdijk*, voorzitter van deze commissie brengt het volgende rapport uit:

Als hoofdbestuurslid-commissaris B. O. U. T. rust op mij de verplichting verslag uit te brengen over de werkzaamheden dezer commissie in 't afgelopen vereenigingsjaar. Ten einde een algemeenen indruk te krijgen, in welke mate de tandheelkunst in ons land onbevoegd wordt uitgeoefend, en hoe deze onbevoegde uitoefening 't best bezeugeld kan worden, heb ik aan de voorzitters der onderafdeelingen een schrijven gericht, hoe dit euvel naar hun meening 't best kan worden tegengegaan.

Volgens de ingekomen mededeelingen kunnen de groote steden Amsterdam, den Haag, Rotterdam zeker wel als brandpunten der onbevoegd uitgeoefende tandheelkunst beschouwd worden; in de noordelijke en zuidelijke provinciën kwam zij sporadisch voor.

Wat betreft het bestrijden van de onbevoegd uitgeoefende tandheelkunst waren de opvattingen zeer verschillend, en practisch niet doorvoerbaar. Het groote kwaad schuilt hoofdzakelijk in 't feit dat de overtreder er in den regel met een kleine geldboete afkomt.

Hierin moeten wij trachten verandering te brengen. Te dien einde hebben wij ons, na overleg met 't Hoofdbestuur, in verbinding gesteld met een rechtsgeleerde. Naar diens advies zal onze actie zich richten.

De Voorzitter dankt den heer *Graftdijk* voor zijn verslag.

De Voorzitter stelt hierna aan de orde:

8. *Voorstel tot het aanhangig maken van een wetsontwerp*

dienende tot bestrijding van de onbevoegde uitoefening der tandheelkunst.

De heer B r u s k e, hiertoe uitgenoodigd door het Hoofdbestuur, geeft de volgende toelichting:

Geachte Collegae:

Op verzoek van den voorzitter zal ik punt 8 van de agenda kort inleiden. In verband met de moeilijke bestrijdbaarheid, aan de hand der wet van de onbevoegde uitoefening der tandheelkunst is het van de tandheelkundige organisatie sedert eenige jaren de wensch een betere wettelijke regeling tot stand te zien gebracht, waardoor het met meer vrucht mogelijk zou zijn overtredingen op de wet, die de bevoegdheid en de uitoefening der tandheelkunst regelt, tegen te gaan en te doen bestraffen. Het plan was een rechtsgeleerde genoemde wetten ter studie op te dragen en aan de hand van de bestaande wetten, ingevolge daarvan:

1e deze wetten zoo te interpreteeren, dat de overtreders in de eerste of tweede instantie in handen van den strafrechter kunnen worden gebracht en

2e het te leveren getuigenbewijs op minder omslachtige, en onder de huidige omstandigheden daardoor vaak onleverbare, wijze te doen plaats vinden;

of:

dien rechtsgeleerde andere dan bestaande wetten aanvullende, ontwerpen te doen samenstellen, die aan dat doel beantwoorden.

Zulke wetsontwerpen zouden dan op meer gebruikelijke wijze den Minister van Justitie worden gericht met het verzoek ze in de Kamer te brengen om ze wettig geldig te maken. Een kamerlid zou dan door de organisatie worden verzocht de verdediging in de Kamer op zich te nemen.

Als middel om de tandheelkunst onbevoegd uit te oefen-

nen is in den laatsten tijd meer en meer in gebruik geraakt het zich doen dekken door bevoegden, artsen of tandartsen, die daarvoor worden betaald. Dergelijke steun aan onbevoegden wordt zooals te begrijpen valt door minderwaardige, dikwijls aan lager wal geraakte, bevoegden verleend. En al is inderdaad bij een overtreding niet altijd de bevoegde aanwezig, zijn verbintenis doet hem, minderwaardige, misschien vaak verklaren dat hij aanwezig was. Aan zulke euvelen valt onder de heerschende wetten niets te doen, omdat het steunen van onbevoegden, zeer ten onrechte, geen overtreding der wet heet op de uitoefening der tandheelkunst.

Nu er van het consulteeren van een rechtskundig adviseur en het mogelijk wijzigen der wet sprake zal zijn komt het juist van pas ook deze kant der zaak aan de studie van den juridischen adviseur te onderwerpen, en wel in den volgende geest:

1e: het opzettelijk behulpzaam zijn aan niet bevoegden, artsen of tandartsen in de uitoefening van Genees-, Heel- of Tandheelkunst met het doel hem of haar in staat te stellen een dezer kunsten waartoe hij of zij de bevoeghheid mist als beroep uit te oefenen, wordt door de wet als een zelfstandig misdrijf beschouwd.

2e: bevoegde artsen of tandartsen, die zich aan een dergelijk misdrijf schuldig maken of hebben gemaakt zijn strafbaar met schorsing van hun bevoegdheid van ten minste x jaren tot ten hoogste y jaren en worden als zij een der beide kunsten blijven uitoefenen door de wet gestraft als onbevoegden, die de wet op de uitoefening overtreden.

Hieruit moet dan van zelf volgen, dat onbevoegden door den strafrechter worden vervolgd.

Als aanklagers kunnen optreden wettig erkende organisaties van genees- en tandheelkundigen.

Een opmerking, die den rechtsgeleerde bij het interpreteren der bestaande wetten, die examens en bevoegdheid

van arts en tandarts regelen, misschien kan dienen, is de volgende:

De belofte bij het verstrekken van het artsen- of tandartsdiploma, bewijs der bevoegdheid, bestaat uit twee factoren:

1e: het beroepsgeheim; wordt dit overtreden zoo straft de wet met ten hoogste 5 jaar gevangenisstraf. Dan komt:

2e: de andere helft der belofte waarbij men onder eede verzekert de genees- of tandheekunde naar beste weten te zullen uitoefenen.

Vraag: Waarom wordt iemand, die onbevoegden steunt en terdege weet, dat hij nu het tweede deel van zijn gedane eed schendt, niet gestraft en wel met de zelfde maat als bij de overtreding van de eerste helft? Mij dunkt, dat 5 jaar schorsing in de uitoefening geen te zware straf zou zijn.

Het is voorloopig niet mijn plan uit te wijden over de wenschelijkheid van en de gronden tot deze wetsvoorstellen. Zij spreken voor zich zelf.

Slechts wenschte ik er op te wijzen, dat wij krachtigen moreelen steun mogen verwachten van den kant der Geneeskundigen, die hetzelfde belang bij de zaak hebben, doch deze nog niet onder dit licht hebben beschouwd. Verder zullen wij dan ook niet alleen de zeer kostbare lasten hebben te dragen, die het raadplegen van een rechtskundig adviseur met zich brengt.

De vergadering machtige dus het H.B. zich schriftelijk of mondeling in verbinding te stellen met de Mij. tot Bev. d. Gen. met het voorstel deze kwestie gezamenlijk ter behandeling in studie te nemen.

De Voorzitter stelt zich voor, dat men door de toelichting van den heer Bruske een anderen kijk heeft gekregen op de bestrijding van de onbevoegde uitoefening, waar men n.l. hem wil treffen, die het werk van den onbevoegde dekt. Het raadplegen van een rechts-

geleerde is een kostbare zaak en voor een jonge Maatschappij is het misschien ook ongewenscht te ijveren voor het aanhangig maken van een hierop betrekking hebbend wetsontwerp. Het zou daarom misschien wel aangewezen zijn, dat de vergadering het Hoofdbestuur machtigde deze zaak bij de commissie B. O. U. T. aanhangig te maken, waarbij het idee van den heer Bruske in overweging kan worden genomen. De commissie kan dan beslissen of zij een rechtsgeleerde zal raadplegen, waarbij rekening zal moeten worden gehouden met de kas. De commissie kan ook nagaan in hoeverre het nuttig en noodig is om zich in verbinding te stellen met de Ned. Maatschappij tot bevord. d. Geneeskunst. Dit is een te ingrijpende zaak dan dat het Hoofdbestuur het op eigen verantwoordelijkheid zou ondernemen en de vergadering zal daarom hebben te beslissen.

De heer Frenkel heeft thans in het voorstel van den heer Bruske eens iets gehoord, waarvan men nut zou kunnen hebben. Tot nu toe had de commissie B. O. U. T. meet productieven arbeid kunnen verrichten, ware zij machtiger geweest in verband met de interpretatie van de wet. Echter dient het Hoofdbestuur in overweging te worden gegeven de plannen van den heer Bruske zelfstandig te behandelen, zich eventueel zelfstandig tot den Minister te wenden, dus niet in verbinding met de Ned. Mij. t. b. der Geneeskunst, daar zijns inziens iemand die onder leiding van een bevoegde de Geneeskunst uitoefent, nog niet een kwakzalver behoeft te zijn.

De heer Klinkhamer heeft de meening van den heer Frenkel vernomen omtrent hetgeen van de commissie B. O. U. T. wordt verwacht; die commissie zou gebonden zijn door de tegenwoordige wet. De vraag is echter, of die commissie eerst moet beraadslagen omtrent de wijze waarop de actie zal moeten worden gevoerd. Vandaar dat

den afdelingen is gevraagd, wat men in dien zin wenschte voor te stellen. Nu is de algemeene opinie, dat men daarvoor eerst een rechtsgeleerde moet raadplegen. Tegenover die meening, welke ook de commissie deelt, adviseert de heer *Bruske* echter, met de Ned. Maatschappij t. bev. van Geneeskunst in overleg te treden. Zou het nu niet beter zijn het rechtskundig advies af te wachten en dan te zien wat de commissie B. O. U. T. doet, wyl het anders den schijn wekt, alsof wij de commissie als onmachtig beschouwen.

De *Voorzitter* heeft verzuimd te verklaren, dat het Hoofdbestuur eenstemmig tegen het voorstel was gekant om zich met de Ned. Mij. t. bev. der Geneesk. in verbinding te stellen. Echter verdiende het voorstel wel door de commissie in overweging te worden genomen.

De heer *Nord* wenschte voor alles te zien uitgemaakt wat onder „onbevoegde uitoefening” wordt verstaan en wel naar aanleiding van een discussie over dit onderwerp in de afdeling Zuid-Holland. Wanneer er niet een gevestigde meening hierover bestaat, zou het kunnen voorkomen, dat, indien een collega in een rechtszaak als deskundige werd geraadpleegd, hij een verklaring zou afleggen, welke misschien in strijd zou zijn met die van een ander. Dit zou dan ook den Minister aanleiding kunnen geven niet aan eenige actie mede te werken.

De heer *Dr. van der Hoeven* sluit zich aan bij de meening van den heer *Klinkhamer*, dat men een rechtsgeleerde moet raadplegen, wyl men als tandarts niet kan uitmaken, hoe de wet is te interpreteren.

De heer *Bruske* wenschte een verkeerde indruk weg te nemen, daar het hier wordt voorgesteld alsof hij in het werk van de commissie B. O. U. T. zou willen ingrijpen. Het Hoofdbestuur heeft van zijn voorstel kennis genomen

en ook de voorzitter van de commissie B. O. U. T. heeft goedgevonden, dat dit voorstel thans ter tafel zou worden gebracht. Dit voorstel beoogt slechts haar werk te steunen en bedoelt slechts ook aan dezen kant van de zaak aandacht te wijden.

Dat hierbij voorgesteld wordt met de Ned. Mij. t. bev. der Geneesk. samen te werken vindt zijn grond hierin, dat, wil men de wet, die de uitoefening der tandheelkunst regelt, gewijzigd zien, men voor het feit staat tegelijk de wet, die de bevoegdheid tot het uitoefenen van de genees- en heelkunst regelt, mede te wijzigen. Buitendien zijn er immers ook artsen, die een onbevoegde steunen en deze moeten evengoed hunne bevoegdheid kunnen verliezen als een tandarts, die het doet.

De Voorzitter constateert, dat de zaak thans duidelijk is gesteld en stelt derhalve voor haar te geven in handen van de commissie B. U. O. T. met verzoek het Hoofdbestuur bij de behandeling ervan te kennen.

De vergadering neemt het voorstel van den voorzitter met algemeene stemmen aan.

11. *Voorstel van het Hoofdbestuur tot het instellen van een coöperatieve verbruiksvereniging.*

De Voorzitter verklaart, dat naar aanleiding van het bepaalde van art. 8 sub d de gedachte bij hem is opgekomen, besprekingen omtrent dit voorstel in te leiden en het Hoofdbestuur heeft gemeend twee leden, op wier groote kennis wordt vertrouwd, te moeten uitnoodigen een praeadvies over deze zaak uit te brengen. De heeren *Witthaus* en *Klinkhamer* waren daartoe niet genegen, maar zij verklaarden zich bereid een rapport uit te brengen. Wijn de heer *Witthaus* niet aanwezig kon zijn, zal de heer *Dr. van der Hoeven* zoo vriendelijk zijn diens rapport voor te lezen.

De heer Dr. v a n d e r H o e v e n leest het rapport:

Mijnheer de President, Dames en Heeren,

Naar aanleiding van het verzoek om praeadvies, aan den heer K l i n k h a m e r en mij gericht, heb ik de eer U mijn meening over een coöperatieve verbruiksvereeniging voor tandartsen mede te deelen. In de wet tot regeling van de coöperatieve vereenigen, die nog van anno 1876 dateert, lezen we in art. 2:

Onder de coöperatieve vereenigen verstaat de wet vereenigen van personen, waarbij de in- en uittreding van leden is toegelaten, en die de bevordering der stoffelijke belangen van de leden ten doel hebben, als door middel van gemeenschappelijke uitoefening van hunne nering of ambacht, door aanschaffing van hunne benoedigheden of het hun verstrekken van voorschotten of credit.

Eene vereeniging, welke aan deze vereischen voldoet, verliest haar karakter niet, indien de statuten haar veroorloven haren werkring ook tot derden uit te strekken.

Het voor ons in aanmerking komende doel, aanschaffing van onze benoedigheden, in casu alleen dezulken voor de tandheekkundige praktijk, wordt thans door de zoogen. Dental Depôts nagestreefd. Deze zouden dus vervangen, resp. aangevuld worden door een Dental Depôt op coöperatieven grondslag, door de consumenten gesticht en gedreven. Om nu te beoordeelen, of de oprichting van een dergelijk bedrijf, door Nederlandsche tandartsen uitgeoefend, gewenscht en raadzaam is, d. w. z. of de N. Mij. t. B. d. T. zulk een vereeniging moet oprichten of event. moet steunen, dient men zich af te vragen: Schieten de bestaande depôts in hunne taak te kort? Kan een coöperatief depôt betere diensten bewijzen? Zijn tandartsen in staat om een dergelijk depôt op te richten en in bedrijf te nemen?

De tandheekkundige stand moet van zijne leveranciers eischen, dat instrumenten en materialen in goede hoedanigheid, ruime keuze, vlug, op gemakkelijke voorwaarden

en tegen redelijken prijs geleverd worden. Gaan wij deze eischen een voor een na, dan zien wij dat er, wat de qualiteit van materiaal en instrumenten aangaat, moeilijk een algemeen oordeel is uit te spreken. Toch meen ik, dat wij niet ontevreden mogen zijn. De meeste instrumenten en materialen van de voornaamste fabrieken zijn van goede, soms uitstekende qualiteit, wat o.a. aan de onderlinge mededinging van de fabrikanten en niet het minst dààraan is te danken, dat deze en de depôts, in de laatste helft der vorige eeuw, voor een groot deel met consumenten te maken hadden, die voor goede waar gewillig een hoogen prijs betaalden. Toch zijn er vele menschen nog onbevredigd; o.a. heeft b.v. de algemeene toepassing van het metrisch stelsel de achterlijke Engelsch-Amerikaansche maat- en gewichtsberekening nog niet verdrongen; voorts over het gebruikmaken van de nieuwe staallegeeringen voor boren, anatomisch juiste kunsttandvormen e.a.m.

Aan ruime keuze van instrumentarium en materiaal ontbreekt het in onze dental depôts zeker niet. Eerder is er een overmaat van gedeeltelijk buiten gebruik geraakte zaken, die in de depôts en catalogi een rustig bestaan blijven voeren, terwijl het ingaan op nieuwe eischen van de praktijk slechts schoorvoetend geschiedt. Geen wonder in der daad, want het ligt in den aard van ons beroep dat ieder practicus ook een weinig uitvinder is, en zij, die onderwijs geven, de invoering van hunne event. stokpaardjes bij de studenten en daardoor bij de depôts door weten te zetten. Door deze ruime keuze wordt natuurlijk de fabricatie duurder, dan wanneer de eischen van de practici meer uniform waren. Vergelijkt maar eens het aantal goudstoppers en excavatoren, in de catalogi vermeld, en het aantal door U werkelijk gebruikt. De keuze in kunsttanden is in Nederland te beperkt, daar geen der hier gevestigde depôts er het kapitaal in kan steken, noodig om bijv. een half millioen tanden in voorraad te houden.

De snelheid van levering is wel bevredigend, zooals

trouwens in een relatief klein land kan verwacht worden, echter met het voorbehoud, dat het artikel hier te lande aanwezig is; want uit het buitenland, vooral uit het dollarland, laat de levering ook in vreedstijd soms lang op zich wachten, daar men wegens vrachtbesparing de verzending van verschillende artikelen tracht te combineeren.

De leveringsvoorwaarden der depôts hier te lande zijn wel gemakkelijk; er worden waren op zicht gezonden, er wordt gereisd door de vertegenwoordigers der depôts, soms met grooten voorraad, en er wordt grif crediet verleend, soms op langen termijn, hetgeen vooral voor beginners van groot belang kan zijn.

Wat eindelijk de prijzen van instrumentarium en materiaal betreft, deze komen ons over het algemeen te hoog voor. Dit springt het meest in het oog, bij artikelen, analoog aan die, welke de industrie ook voor andere doeleinden op groote schaal in den handel brengt, en die soms met nieuwe verpakking door de dental depôts met meer dan 100% opslag verkocht worden. Wanneer men evenwel het vraagstuk van de prijzen uit andere oogpunten beschouwt, krijgt het een ander aanzien. De vereischte ruime keuze, gedeeltelijk van artikelen, die slechts zelden verkocht worden, het kleine afzetgebied van vele metalen voorwerpen, die, zoo men ze machinaal bij honderdduizenden kon maken, slechts een klein gedeelte van den prijs zouden kosten die zij bij aanmaak van enkele tientallen met de hand kosten, het renteverlies der depôts door den grooten voorraad, vooral van kunsttanden, de „restanten”, de kosten van deskundig personeel en ten slotte van het reizen, en de verliezen door credietposten, dit alles moet men in aanmerking nemen, om een rechtvaardig oordeel over de prijzen te vellen. Volgens mijn persoonlijke opvatting zijn de prijzen van ons instrumentarium niet onredelijk, terwijl die van de materialen over het algemeen te hoog schijnen.

Ik kom dus tot de conclusie, dat bij de bestaande dental

depôts de keuze ruim, de leveringsvoorwaarden gemakkelijk, de snelheid van levering bevredigend is, dat de qualiteit over het algemeen goed, ofschoon niet gelijkmatig en bij enkele artikelen voor verbetering vatbaar is, en dat eindelijk de prijzen van instrumenten redelijk, die van materiaal te hoog zijn.

Vragen wij ons nu in de eerste plaats af, of de bestaande depôts aan de hier geuite bezwaren zouden kunnen tegemoet komen, dan meen ik, dat er veel bereikt zou kunnen worden, wanneer wij onze wenschen en voorstellen collectief, bijv. door middel van onze Maatschappij, te kennen gaven. De depôts, resp. hunne vertegenwoordigers, vernemen honderden van klachten en verlangens, tal van voorstellen tot verbetering en tot nieuwe fabricatie, maar deze voorstellen, hoewel veelal hetzelfde doel beoogende, zijn zoo verschillend, dat het den fabrikant moeilijk valt, het artikel zoo te vervaardigen, dat het aan de behoeften van de meesten voldoet. Een aanwijzing van de Maatschappij, goed voorbereid, in discussie gebracht en met meerderheid van stemmen in een bepaalden vorm aangenomen, zou den fabrikant een zekere waarborg geven, dat aan een nieuw artikel of aan de verbetering van een bestaand uitgaven besteed kunnen worden met kans op winst, voorts dat hij door algemeen gewenschte leveringsmethoden het belang der tandartsen en zijn eigen belang zou dienen. Wellicht zou het vooruitzicht, dat de tandheerkundige stand den verkoop en den aanmaak van materiaal zelf ter hand zou nemen, mits de prijzen belangrijk verlaagd worden, voldoende zijn, om de depôts tot flinke concessies te noodzaken. Door het een en ander kon dan het oprichten en in bedrijf nemen van een coöperatief dental depôt achterwege blijven en den tandheerkundigen stand groote moeilijkheden en onaangenaamheden bespaard worden.

Want moeilijkheden en onaangenaamheden zou het coöperatief dental depôt in meer dan een opzicht baren. In de eerste plaats voor het gemoed, voor het gevoel van allen

die meenen aan de bestaande dental depôts voor jarenlange trouwe diensten, bereidwillige en nette bediening dank schuldig te zijn, en er daarom tegen opzien, het economisch bestaan dezer depôts te ondermijnen. Dit alles kan als een kwetsbare plek voor het aanzien van onzen stand zwaar genoeg wegen, en ons aller oprecht streven, onzen stand te verheffen, belangrijk verzwakken.

Dames en Heeren, ik geloof dat niemand onder ons in het beroep van fabrikant of koopman iets weinig eervols ziet; zoolang een beroep op fatsoenlijke wijze uitgeoefend wordt, verdient en geniet dit ons aller achting. Maar wij weten ook, dat het beroep van arts en tandarts verplichtingen oplegt en rechten toekent, die het boven dat van zakenmensen verheffen. In de eerste plaats het wetenschappelijk streven, gebaseerd op een jarenlange studie en bekroond door een examen, een streven dat ons tot voortdurende studie, maar ook tot het onbeperkt bekendmaken van de vruchten van die studie ten bate van de wetenschap aan onze beroepsgenooten en ten bate van de lijdende menschheid, verplicht — in tegenstelling bijv. met den industriël, wien niemand het geheimhouden en exploiteeren van een wetenschappelijke uitvinding tot verwijt maakt. Dan het verheven object van onze professioneele werkzaamheid en de voorwaarde voor haar slagen, n.l. de gezondheid van den mensch en het vertrouwen van den patiënt; voorts de verplichting, de lijdenden naar ons beste weten te helpen, zonder aanzien des persoons, en zonder ons in de eerste plaats er om te bekommeren, of en hoe onze hulp zal gehonoreerd worden; ook het streven, de minder gegoeden van onze diensten meer algemeen te laten profiteren, het aandringen op verzorging der kindergebitten, het verspreiden van hygiënische kennis: al deze soms met onze geldelijke belangen in strijd zijnde momenten onderscheiden onzen stand en plaatsen hem boven dien van zakenmensen. Door het exploiteeren van een instrumenten- en materiaalhandel zouden we een stap naar beneden doen,

en dit, terwijl wij nog alle moeite hebben, onzen stand het aanzien van een wetenschappelijke professie te verschaffen.

De genoemde bezwaren zijn voor mij voldoende, om voorloopig mijn stem tegen de oprichting van een coöperatieve verbruiksvereening uit te brengen. Want om succes te hebben, zou zij de meerderheid der Nederlandsche tandartsen den dental depôts als afnemers moeten onttrekken en door tandartsen geëxploiteerd of althans voortdurend gecontrôleerd moeten worden. We weten nu al, met welke oogen een tandarts aangezien wordt, die artikelen voor de praktijk met zoete winst bij zijn collega's aan den man brengt of laat exploiteeren. Zelfs in Amerika vindt het voorschrijven en met winst aan de studenten laten aanbieden van speciale artikelen door den professor, afkeuring. Het op den voorgrond treden als zakenmensen past den tandheekkundigen stand niet.

Een andere moeilijkheid zou de financiële risico voor de tandartsen zijn. Bij de groote verscheidenheid van de voor onze praktijk gebruikelijke artikelen, die soms maanden, zelfs jaren in depôt blijven, is vastleggen van een tamelijk groot bedrijfskapitaal onmisbaar, wil men met het coöperatieve zaakje slagen. Gesteld men begint met een kapitaal van een ton, en er waren er van de Nederlandsche tandartsen honderd, die er hun geld in wilden steken, dan zou het gemiddelde van de inlegsom duizend gulden per persoon zijn. Slaagt nu het bedrijf niet, zij het dat de tandartsen hunne oude leveranciers trouw blijven, zij het, dat men het ongeluk heeft, met onbekwaam of oneerlijk personeel te doen te hebben, dan zou bij een event. liquidatie niet alleen het inlegkapitaal kunnen verloren worden, maar de leden zouden ook volgens art. 19 der wet en tevens moreel aansprakelijk zijn voor de eventueel nog aangegane verbintenissen. En deze kunnen over vrij groote bedragen loopen. Als ik goed ingelicht ben, verkoopt bijv. een eerste klasse firma kunststanden aan wederverkoopters slechts bij een eersten inkoop van minstens f 12.000. Omtrent de te behalen winst

maakt menig tandarts, die bijv. het prijsverschil tusschen bijenwas en inlaywas opmerkt, zich een overdreven voorstelling. Wel staan de fabrikanten aan den wederverkoper van onze artikelen gemiddeld 30 % winst toe, op enkele artikelen 40—50 %. Zij leveren alleen, als voor de prijs van den detailhandel verkocht wordt, en bij dezen mag men niet meer dan 10 % korting geven, die door de depôts bij grooteren aankoop voor contante betaling wordt toegestaan. Van hetgeen aan de coöperatieve vereeniging na rentebetaling, afschrijving, huur, belasting, reiskosten, salarissen van personeel en directeuren, reservefonds en andere uitgaven overblijft, zal men een deel als tantième aan de leiders moeten afstaan. Hierover zijn de kenners van de coöperatieve verbruiksvereenigingen het eens.

Na aftrek van dat alles kan er dus pas sprake zijn van winstverdeeling, die dan naar het systeem van den Rochdalschen pionier der coöperatie, *Charles Howarth*, zou moeten geschieden naar evenredigheid van het door elk lid voor inkoop betaald bedrag. Zou deze winst, zoo zij behaald wordt, opwegen tegen de risico van geldbelegging, de beslommeringen van het beheeren der zaak en den smet van commercieële geldmakerij, op onzen stand geworpen? Ik meen van niet.

Dames en Heeren, de houding van „der Geist der stets verneint” past mij slecht, nu mij het bestuur met zijn opdracht tot het uitbrengen van een praeadvies heeft ver-eerd. Daar ongetwijfeld velen van U tot een minder negatieve conclusie komen, zal ik trachten, het vraagstuk ook mijnerzijds van een ander gezichtspunt te beschouwen. De heer *Goedhart*, voorzitter van den Ned. Coöperatieven Bond, zegt in zijn boekje over de coöperatieve verbruiksvereeniging: „Zij is meer dan een instelling om winst te maken, zij heeft ook een ethische strekking.” Hij bedoelt hiermede het voorbeeld, dat zij kan geven aan andere werkgevers, door billijke arbeidsvoorwaarden en winst-aandeel aan het personeel. Mr. M. W. F. *Treub* noemt

in zijn vlugschrift over coöperatie verschillende doeleinden in het belang der leden op, waartoe bijv. in England de in het coöperatief bedrijf opgehoopte kapitalen gebruikt worden: cursussen in allerlei vakken van wetenschap en nijverheid, volksbibliotheken en volksleeszalen. Vraag ik mij nu af, of door een dergelijk ethisch nevendoeel het middel, de zaak, kan geheiligd worden, dan denk ik met trots aan het werk, dat de Nederlandsche tandheekkundige vereenigingen sinds jaren verrichten, en acht ik aan deze de ethische belangen van ons beroep schitterend toevertrouwd. Doeleinden als verzekering tegen ongevallen, ziekte, uitkeering aan weduwen en weezen, komen mij voor niet geschikt te zijn als motief voor een winstbrengende handelszaak en veel beter toevertrouwd aan een groote verzekeringsmaatschappij, die wellicht door bemiddeling van onze Maatschappij den tandartsen buitengewone voorwaarden zou kunnen aanbieden.

Toch is er een motief, dat naar het mij voorkomt, als grondslag voor een coöperatief dental depôt zou kunnen dienen. Als er door onze maatschappij een chemisch-technisch proeflaboratorium werd ingericht, belast met het onderzoek van qualiteit en samenstelling der in den handel zijnde instrumenten en materialen, en met het samenstellen van nieuwe artikelen naar gelang van de eischen en den vooruitgang der tandheekkunst, dan zou er aan dit laboratorium een handel in den aanmaak van materiaal en levering van alle benodigdheden voor ons vak kunnen worden verbonden, en zulks op coöperatieven grondslag. De verbetering van hoedanigheid en de contrôle der geleverde artikelen, naast het zoeken naar verbeteringen, zou grondslag en hoofdzaak moeten zijn, de fabricatie en de handel bijzaak. De natuur- en scheikundige directeur zou de hoofdpersoon zijn, voorgelicht en ter zijde gestaan door den tandarts-president en als uitvoerende macht door een commercieel directeur met personeel. De tandarts-president zou dagelijks aanwezig moeten zijn, om de

correspondentie en den financiëlen toestand na te gaan en omtrent proeven, fabricatie en inkoop met den natuur- en scheikundigen directeur te beraadslagen. Ook den tandarts zou daarom een aandeel in de winst als vergoeding voor zijn tijd en moeite toekomen, terwijl het overige bestuur en de commissarissen wellicht belangeloos zouden meewerken. Geheel de financiëele administratie zou door een uitvoerige balans aan de jaarvergadering moeten worden aangeboden en buitendien voor de leden in het gebouw der vereeniging ter inzage moeten liggen, zooals de wet zulks voorschrijft.

Mijns inziens moet een dergelijke onderneming, om te kunnen slagen, over ruim kapitaal beschikken, waarvan zij al naar gelang van de ontwikkeling van het bedrijf moet gebruik maken. Stelt men bijv. het bedrijfskapitaal op *f* 120.000 en verdeelt men dit in 400 aandeeleu à *f* 300, dan zouden 300 coöperators elk van 1—10 aandeeleu kunnen nemen tot het kapitaal geplaatst zou zijn, terwijl de storting in gedeelten naar gelang van de ontwikkeling en behoefte van de zaak zou plaats hebben. Voor de aandeeleu zou bijv. een vaste rente van 6 % vergoed worden, de aandeelhouders zouden voor het gestorte geld één tot drie maanden creciet bij hun aankoop kunnen genieten, terwijl overigens elke levering contant zou moeten betaald worden, met 5—10% korting op de catalogusprijzen, naar gelang van het artikel en het bedrag. De winst zou jaarlijks verdeeld moeten worden, een gedeelte voor het reservefonds, een gedeelte voor directeuren, personeel en president, het restant voor de koopers, voor zoover zij aandeelhouders zijn, naar gelang van het in het afgeloopen jaar gekochte bedrag en in den vorm van 6 % obligaties der vereeniging. De niet-aandeelhouders-koopers zouden dus alleen de provisie voor contante betaling genieten, geen winstaandeel. Op deze basis zou de onderneming m.i. financieel kunnen slagen mits — en dit is de hoofdzaak — leiding en uitoefening van het bedrijf in bekwame handen gelegd worden, en men zich

spoedig toelegt op de vervaardiging van de niet al te moeilijk te fabricceeren gebruiksartikelen. Maar de weg tot den bloei van dit bedrijf is een lange en moeilijke, vol beslommeringen. Van dergelijke coöperatieve dental depôts in het buitenland is er, zoo ik mij niet vergis, één te niet gegaan, terwijl een andere van recenten datum, de Société Coöperative Dentaire Belge, zich goed ontwikkelt. Van deze vereeniging bied ik het bestuur het jaarverslag aan, benevens eenige literatuur over coöperatie in Nederland en de wet tot regeling van de coöperatieve vereenigingen van 1876. Ik heb gezegd.

De Voorzitter dankt den heer Dr. van der Hoeven voor de welwillendheid het rapport te hebben voorgelezen, terwijl den heer Witthaus de dank der vergadering zal worden overgebracht.

De heer Klinkhamer is het met het rapport van den heer Witthaus eens, maar wenscht de zaak toch ook van een andere zijde te belichten, daar hij verwacht, dat een coöperatief dental-depôt in Nederland wel kans van slagen kan hebben. Er bestaat reeds iets dergelijks in België en de resultaten daarvan waren — tenmiste zoolang dit vóór den oorlog bestond — vrij gunstig. Als het dus daar goed is gegaan, kan men zich afvragen of dit ook hier niet het geval zal zijn. Het is slechts de groote vraag of hier een voldoende aantal leden van de maatschappij aandeelen wil nemen en zich verbinden hun artikelen bij die vereeniging te betrekken. Het is verder van het grootste belang, dat aan het hoofd staan een of meer collega's, die de zaak met hart en ziel aanpakken; dit moeten zakenmensen zijn, want kapitaal en afnemers zijn niet voldoende, wanneer niet kundige mensen aan het hoofd staan. De twee genoemde factoren gaan echter zelden samen, want meestal is een goed tandarts een slecht zakenmensch. In dit geval zou hij ook fabrikant moeten zijn. Waarschijnlijk zal het niet gemakkelijk zijn iemand daarvoor te vinden.

Verder zal moeten blijken of voldoende kapitaal te krijgen is. Wil men een dental-depôt in den geest van dat in België, dan zouden aandelen moeten worden uitgegeven van f 50.—, maar dat is te gering en men zou de collega's voor een grooter kapitaal erin moeten betrekken. Dan zullen er minder aandeelhouders zijn, maar degenen, die het willen probeeren, willen dan ook het risico lijden en zouden desnoods het gestorte kapitaal willen verliezen, wanneer de onderneming niet zou slagen. Men zou evenals in België de bepaling moeten opnemen, dat, wanneer een van de leden niet voldoende artikelen betrok van de coöperatie, deze zou moeten worden geschrapt als lid. *) Waar men dus de leden tot iets dergelijks wil verplichten, in aanmerking genomen, dat het aantal artikelen bij zulk een jonge onderneming niet zoo groot kan zijn, zoodat het vaak zal voorkomen, dat gevraagde artikelen niet aanwezig zijn, daar spreekt het vanzelf, dat de leden die instelling spoedig heel lastig zullen vinden, omdat de voordeelen gering zijn. Op den duur mag men er misschien een klein geldelijk voordeel uithalen, maar vóór dien tijd heeft men heel wat moeite en zorg.

Een van de groote moeilijkheden is de kwestie van de contante betaling. De coöperatie moet contant geld zien en maar al te dikwijls verloopt een zaak, omdat zij geen crediet kan geven. Velen betalen liever wat meer als zij de artikelen op crediet kunnen krijgen en vooral de jongeren zullen bezwaar hebben tegen contante betaling, wijl de dental-depôts het dien jongeren zoo gemakkelijk maken bij hun vestiging. De coöperatie zou niet in staat zijn de eerste jaren eenig crediet te geven. Het geheele kapitaal is noodig om in artikelen te worden omgezet. In het rapport van den heer *W i t t h a u s* wordt beweerd, dat de dental-depôts op het oogenblik te weinig geld hebben en niet in staat zijn een half millioen tanden in voorraad te hebben.

---

*) Waaruit geschrapt? (Red.)

Waar dus voor een dental-depôt reusachtige sommen noodig zijn, kan men er niet aan denken met die depôts te concurreeren.

Verschillende depôts zijn in Nederland gevestigd, voornamelijk in de hoofdplaatsen, maar zij maken het den tandartsen toch zeer gemakkelijk door hun reizigers te zenden en hun artikelen uit te stallen. Voor de coöperatie zou dit groote kosten met zich brengen, wil zij het evenzoo doen, en dit heeft grooten invloed op de winst.

Spreker is derhalve tot de conclusie gekomen, dat de zaak wel zou kunnen slagen, indien alle factoren meewerken. De winst zal echter betrekkelijk gering zijn in verband met de groote kosten aan deze onderneming verbonden. Het lijkt daarom dan ook wel juist, als collega *W i t t h a u s* zegt, dat men er niet aan moet beginnen, maar men beter doet van de Maatschappij een verzoek te doen uitgaan tot de bestaande dental-depôts of zij den leden niet verschillende materialen goedkooper leveren kunnen. Laten zij, die gesteld zijn op grootere winst en toch contant kunnen betalen, dit werkelijk doen, dan kunnen zij onmiddellijk 10 % besparen. Spreker sluit zich derhalve aan bij het voorstel van den heer *W i t t h a u s* om niet over te gaan tot oprichting van een dergelijke coöperatieve vereniging.

De *V o o r z i t t e r* dankt den heer *K l i n k h a m e r* voor zijn ernstig onderzoek in deze kwestie. Het bestuur heeft zich niet de illusie gemaakt hier met een bepaald voorstel te kunnen komen, maar heeft zich slechts voorgesteld, dat bespreking van deze kwestie van het grootste belang zou kunnen zijn.

De heer *B a k k e r* brengt collega *W i t t h a u s* hulde voor zijn prachtig, doorwerkt rapport. Daarin zijn twee zaken te onderkennen: 1e het ethische deel, 2e het zakelijke. De ethische kant moet thans niet besproken worden, wijl het geld ten slotte de doorslag moet geven en de coöperatie

in staat moet zijn den tandheerkundige de „struggle for life” te verlichten. De vraag doet zich nu voor of er bij de tandheerkundigen in Nederland wel sprake kan zijn van een „struggle for life” en het is inderdaad noodig, dat hen de aanschaffing van instrumenten en materialen gemakkelijker moet worden gemaakt. Voor een coöperatie zal het waarschijnlijk onmogelijk zijn de materialen goedkoper te leveren, wil zij winst maken. Amalgaam wordt meestal te duur betaald, maar wil men het zelf maken, dan zal men ontwaren, dat het niet zooveel goedkoper uitkomt. Alleen op rubber wordt grof geld verdiend. Maar of men nu voor ondergeschikte materialen, als was e.d. iets meer betaalt zal niet veel uitmaken.

Goede instrumenten zullen de collega's niet vele malen in hun leven aanschaffen. Wanneer een goed instrument duur wordt betaald, dan heeft het zich zelf meer dan twintig keer betaald wanneer het ten slotte versleten is. Men kan zich dus de luxe permitteeren weer zulk een duur te koopen. Men moet daarbij niet uit het oog verliezen, dat steeds een groote verscheidenheid van instrumenten aanwezig moet zijn, terwijl slechts een klein aantal wordt genomen.

Het zal waarschijnlijk niet noodig zijn het ideaal van een laboratorium nader te bespreken. Daar zou zeer veel kapitaal in gestoken moeten worden en het zou met inbegrip van huur, salarissen e.d. f 20.000 per jaar kosten; anders kan er van een volledig onderzoek geen sprake zijn.

Resumeerend sluit spreker zich aan bij het advies van de beide inleiders om voorloopig niet tot oprichting van een coöperatieve vereeniging over te gaan.

De heer W. J. S o n is tegenstander van al wat coöperatie is; als middenstanders zijn wij dit verplicht; coöperatie doet schade aan den winkelstand. In Duitschland is een soortgelijke onderneming mislukt en in Nederland lijdt „Unitas Medicorum” een kwijnend bestaan. De Maatschap-

pij moet niet door dergelijke proefnemingen in gevaar worden gebracht.

De heer van den Berg is door een bezoek aan de coöperatieve inrichting te Brussel enthousiast voor het denkbeeld en heeft reeds met den voorzitter over oprichting gesproken; het was zelfs reeds zoover, dat de ontwerpstatuten gereed waren. In 1913 heeft men in België 33 % uitgekeerd, zoodat daaruit blijkt, dat het wel winst kan afwerpen. Collega Hubrecht heeft echter niet verzwegen, dat er ook moeilijkheden zijn. S. S. White wil niet meewerken, tenzij men ook de tanden daar betreft en daartegen hebben velen bezwaar wijl de vorm niet zoo mooi is. Ook tegenover de bestaande dental-depôts vond White het niet zoo prettig. In Brussel werd de catalogusprijs berekend en aan het einde van het jaar werd een zeker deel van de winstaan de leden uitgekeerd.

De kwestie is echter moeilijker dan zij lijkt en daarom zou het goed zijn, dat het Hoofdbestuur de zaak bestudeert.

De heer Schleurholts Boerma veronderstelde, dat het Hoofdbestuur een bepaald voorstel zou hebben geformuleerd. Het zou niet juist zijn het Hoofdbestuur op te dragen — zooals de heer van den Berg zegt — het onderwerp in studie te nemen om dan het voorstel in negatieven zin te zien toegelicht. Doet men geen bepaald voorstel, dan kan men wel aan den gang blijven met onderwerpen op de agenda te plaatsen.

De Voorzitter stemt toe, dat op de agenda zou moeten staan: bespreking van het onderwerp coöperatieve verbruiksvereniging.

De heer Salomons stelt de vraag of de collega's in Nederland werkelijk naar een coöperatie verlangen. De gezeten collegae zullen het waarschijnlijk niet wenschen

wegens het geringe verschil in kosten, terwijl de jongere met beide handen de gelegenheid tot lang crediet zullen aangrijpen door de dental-depôts verleend. Zooals reeds in het rapport van de Belgische coöperatieve vereeniging vermeld staat, bestaat bovendien de kans, dat men slechts kleine artikelen bij de coöperatie betreft, maar voor groote uitgaven wederom gebruik maakt van het crediet der depôts. Wanneer dit het geval is, beantwoordt de vereeniging niet aan haar doel. Men houde hiermee wel rekening.

Het zal verder de vraag zijn of een fabrikant, die jarenlang zaken doet met de dental-depôts, plotseling zaken zal gaan doen met de coöperatieve vereeniging en zijn eigen afnemers daardoor den kop zal indrukken. De heer van den Berg heeft reeds gezegd, dat White bezwaar maakt en anderen hebben niet het minste belang erbij, dat de artikelen goedkoop aan de tandartsen worden verkocht. Een dergelijke inrichting zal dus naar sprekers meening weinig kans van slagen hebben, tenzij de zaak zeer groots wordt opgezet, en daarvoor is zeer veel kapitaal noodig.

De heer van Geldere heeft zich in verbinding gesteld met het secretariaat van de z. g. Inkoop- en Spaarkas-vereeniging te Stockholm. Voor 10 jaar begon deze met een 103-tal leden en een kapitaal van 45.300 kronen, telt thans 325 leden met een kapitaal van 160.000 kronen. De omzet in Zweden bedraagt jaarlijks een half millioen kronen en door de spaarkas is de laatste 6 jaar 153.000 kronen gespaard.

Van de winst wordt 6 % aan de aandeelhouders uitgekeerd en het overige wordt verdeeld in verhouding tot hetgeen de leden hebben gekocht, en wordt uitgekeerd op 50-jarigen leeftijd of bij overlijden. Waar hier ongeveer hetzelfde aantal tandartsen is als in Zweden en deze cijfers duidelijk spreken, zou zoo iets ook hier wel levensvatbaarheid kunnen hebben.

De Voorzitter geloof, dat men door deze officiële cijfers wel een anderen kijk op de zaak zal hebben gekregen.

De heer Roeloffs ziet eveneens groote bezwaren in het oprichten van een coöperatieve vereeniging, maar bemerkt toch ook een zonzijde. Het zou misschien wel goed zijn indien de Maatschappij zich als zoodanig met de verschillende depôthouders in verbinding stelde om te bewerken, dat de leden reductie genoten. Dat zou ook goed zijn voor de propaganda van de Maatschappij, want bij een grooter aantal leden heeft de Maatschappij veel belang.

De heer Oostingh zou gaarne van den heer van Geldere willen vernemen of hij zou kunnen informeerden op welken grondslag de andere dental-depôts in Zweden zijn gevestigd en of de voorwaarden wat betreft het bezoeken door reizigers e.d. even gemakkelijk zijn als hier. Dat is van veel belang. Wanneer er voor dental-depôts veel gereisd wordt, kan men zijn artikelen makkelijk van deze betrekken en is er minder behoefte aan en minder kans van slagen voor een coöperatief dental-depôt, terwijl anders een coöperatie zeker gewenscht zou zijn.

De heer Bakker voegt ter verduidelijking van zijn betoog van zoeven nog aan zijn woorden toe, dat het hem bekend is, dat er hier een actief dental-depôt bestaat, waarvan 70 % van het actief bestaat uit vorderingen op tandartsen. Wanneer men weet wat dat beteekent, begrijpt men, dat zulks voor een coöperatie niet mogelijk is. Er is zoo even wel een cijfer genoemd van 34 % winst, maar daaronder is een aanzienlijk deel bestemd voor interest van kapitaal, dat de aandeelhouders erin hebben gestoken. Dat is dus bruto winst, waarop ook nog dient te worden afgeschreven. Dat is dus geen zuivere verdienste.

De heer Klinkhamer geeft nog de volgende aan-

vulling. De winstverdeling in België is als volgt: 5 % van de winst komt in het reservefonds — dus daarvan zien de leden niets — een derde van de rest krijgen de preferente aandeelhouders, een derde van deze rest gaat naar de leden in verhouding tot hun inkoop, en wat daarna overblijft gaat in de kas, dus voor vermeerdering van bedrijfskapitaal. Dus ook daarvan krijgen de leden niets. Het lijkt dus alles wel mooi, maar van het geld, dat eenmaal in de zaak zit, ziet men niets meer. Wat Zweden betreft zou alles eerst moeten worden onderzocht, daar men hiervan niets afweet.

De heer van Geldere deelt nog mede, dat in Zweden 6 % aan de aandeelhouders is uitgekeerd; de rest van de winst gaat naar de spaarkasvereniging.

De Voorzitter heeft het verwijt gehoord, dat men hier eigenlijk een voorstel had gedaan tot het tot stand brengen van een coöperatieve vereniging; maar de bedoeling is geweest de meening van de leden hieromtrent te leeren kennen. Weliswaar zijn de rapporten van de beide inleiders niet zeer gunstig, maar de heer van Geldere geeft cijfers, die geheel in de lijn liggen van sprekers oorspronkelijke meening en bedoeling, een fonds op te richten voor weduwen en weezen en voor ongelukkige collega's, waarom de voorzitter voorstelt een commissie te benoemen om de zaak te onderzoeken. Hij noodigt de heeren Klinkhamer en van Geldere uit zitting te nemen in die commissie, terwijl dit verzoek ook aan den heer Witthaus zal worden overgebracht.

De heer Klinkhamer verklaart op de desbetreffende vraag van den voorzitter de benoeming te aanvaarden.

De heer Dr. van der Hoeven verklaart namens den heer Witthaus, dat deze bereid is zitting te nemen in zulk een commissie.

De Voorzitter wijst nog op het fonds, dat de Mij. t. bev. der Geneesk. heeft voor weduwen en weezen en dat zijn bestaan dankt aan bijdragen, wat geen goede grondslag kan worden genoemd. Na hetgeen de heer van Geldere heeft medegedeeld moet men het denkbeeld van een ondersteuningsfonds niet terstond verwerpen. De bedoeling is thans, die commissie een praeadvies te doen uitbrengen; op een volgende algemeene vergadering kan dit dan worden besproken.

De heer Klinkhamer vraagt of het de bedoeling van den voorzitter is een fonds voor weduwen en weezen te maken en daarvoor een spaarverzekering op te richten.

De Voorzitter antwoordt bevestigend.

De heer Klinkhamer: Dus een dental-depôt met spaarkas en desnoods ouderdomsverzekering?

De Voorzitter: Alles wat ermee in verband staat. Men is wel van meening, dat de collega's het niet noodig hebben, maar men moet ook aan weduwen en weezen denken en ouden van dagen.

De heer Klinkhamer gelooft niet, dat hij dan in de commissie thuishoort, want reeds vroeger heeft hij zich gekant tegen de instelling van een weduwen-en-weezenfonds.

De Voorzitter heeft slechts zijn persoonlijke meening uitgesproken en niet die van het Hoofdbestuur. De heer Klinkhamer kan dus gerust medewerken.

De vergadering heeft geen bezwaar tegen het voorstel van den voorzitter en de zaak wordt dus opgedragen aan de door dezen benoemde commissie.

10. *Behandeling van de motie Noord-Holland.*

Deze motie luidt:

De Afd. Noord-Holland, in vergadering bijeen den 27sten

Febr. j.l., verzoekt de Mij. als hare meening uit te spreken dat, wanneer een lid in moeilijkheden geraakt tegenover derden, doordat hij eene verplichting nakomt, hem krachtens eenig artikel van Statuten of H. R. der Mij. of een harer onderorganisaties opgelegd, het de vanzelf sprekende plicht is van de Mij. of de betreffende onderorganisatie om dat lid moreel en daadwerkelijk met alle gepaste middelen te steunen. (Naar aanleiding van een geval vallende onder art. 61 H. R.)

De Voorzitter geeft de volgende toelichting. Een collega werd bezocht door een jonge dame met haar mevrouw, patiënt van collega. De jonge dame was door een onbevoegde „mishandeld”, hetgeen collega een schandaal vond en hij meende, dat de politie daarmee in kennis behoorde te worden gesteld. Hij wende zich ook tot de commissie B. O. U. T. Inmiddels is de echtgenoot van die mevrouw van meening, dat collega zich met dingen bemoeit, die hem niet aangaan en telefoneert hem, dat hij niets meer met hem wil te maken hebben. Deze zaak is ernstig; niet omdat de collega een patiënt verliest, maar omdat dit gebeurt, terwijl hij zijn plicht heeft gedaan. Nu moet er zulk een solidariteit bestaan, dat geen collega die'n patiënt wil behandelen en moet dezen aan het verstand worden gebracht, dat correct is gehandeld.

De motie wordt zonder discussie met algemeene stemmen aangenomen.

12. *Contract met het Tijdschrift voor Tandheelkunde.*

De Voorzitter deelt mede, dat een contract is gesloten, met het tijdschrift, waarbij de Mij. zich verplicht / 100.— te betalen, waarvoor dan alles gedrukt wordt en separaat-afdrukken worden rondgestuurd. Het streven moet echter zijn, dat die separaat-afdrukken achterwege

blijven, doordat ieder tandarts het Tijdschrift leest. Laat ieder daartoe het zijne bijdragen en collega's opwekken zich op het tijdthrift te abonneeren. Het contract is voor een jaar gesloten. Daarna kan de zaak nader onder de oogen worden gezien. Er is een aparte redactie-commissie bestaande uit de heeren Pitsch, Bruske en Koldewijn. Ieder wordt verzocht eventueele bijdragen aan den heer Koldewijn te sturen.

De heer Van der Linde gelooft niet, dat een van de leden in Overijsel een separaat behoeft toegezonden te worden, omdat alle collega's daar geabonneerd zijn. Zou het niet wenschelijk zijn elders een onderzoek daarnaar in te stellen? De afdeulingssecretarissen zouden dit kunnen doen.

De heer Bakker meent, dat waar ieder geabonneerd behoort te zijn, de collega's, die niet aan die moreele verplichting voldoen, het zonder separaat-afdruk moeten stellen.

De heer Bruske wijst op de bepaling van het reglement, dat de Mij. er een tijdschrift op na moet houden, waarin de handelingen van de Mij. worden gepubliceerd, en hetwelk door alle leden moet worden ontvangen. Aan die voorwaarde moet in ieder geval worden voldaan. Stuurt men de separaat-afdrukken niet, dan kost het toch niets minder dan f 100.—, terwijl men nu zekerheid heeft, dat ieder elk bericht ontvangt, dat van de Mij. uitgaat.

Het voorstel om een contract met het Tijdschrift aan te gaan wordt met algemeene stemmen goedgekeurd.

14. *Installatie der onderwijscommissie* (A. A. H. Hamer, Dr. C. van der Hoeven, A. J. L. C. van Has-

selt, Dr. J. L. Hooreman, L. Frank, B. R. Bakker, J. M. Klinkhamer).

De Voorzitter acht het een groot voordeel, dat alle genoemde heeren bereid zijn gevonden om in die commissie zitting te nemen, thans onder de auspiciën van de Mij.

De heer Du y v e n s z acht het wenschelijk, dat in deze commissie meerdere leden zitting hebben, die werkelijk met het onderwijs in aanraking komen, want thans is er slechts één zoodanige. Dat zou zeker in het voordeel zijn van deze commissie.

De Voorzitter zegt, dat de commissie haar licht kan opsteken waar zij dat wenscht. De commissie met meerdere leden uitbreiden zou te bezwaarlijk zijn.

De heer v a n d e r L i n d e vraagt of deze commissie reeds is benoemd.

De Voorzitter zegt, dat het thans de installatie geldt; de commissie bestond reeds in het Genootschap; alleen de heeren Bakker en Klinkhamer zijn eraan toegevoegd.

15. *Voorstellen tot instellen van „Tandartsen-cursus”.*

De Voorzitter wenscht, dat de vergadering zich hierover uitspreke. Het H.B. meent, dat het noodig en nuttig is, dat er cursussen worden gegeven, waarin de collega's nieuwe dingen kunnen leeren of zien. De cursussen zouden kunnen worden gegeven door bekwame Hollandsche zoowel als door buitenlandsche collega's, te Utrecht, Amsterdam of elders.

De heer K l i n k h a m e r vraagt of het een herhalings-

cursus zou worden. Voor 2 jaar is er immers moeite gedaan in Utrecht een dergelijken cursus op te richten. De heer Grevers was een warm voorstander van dit idee. Zou het nu niet wenschelijk zijn, dat de Mij. zich tot den directeur van het Tandheelkundig Instituut wendt en hem verzoekt het volgend jaar zulk een cursus te doen houden door docenten van het Instituut tegen vergoeding.

De heer Bakker vraagt hoe men zich voorstelt, dat deze cursussen zullen worden gehouden, b.v. op Zaterdag of in de vacantie.

De Voorzitter stelt zich voor, dat er een cursus worde gegeven van b.v. 14 dagen achter elkaar.

De heer Bakker verklaart hierop, dat wanneer zij aan het Instituut zouden plaats hebben, het verzoek daartoe tijdig aan den Directeur moet worden gericht, wijl er ook administratief gedoe aan verbonden is en het Rijk voorwaarden stelt.

De Voorzitter voegt nog aan zijn woorden van zoeven toe, dat het de bedoeling is ook cursussen te geven op medisch gebied, dus een algemeen biologische cursus. Het zou het verstandigste zijn de onderwijscommissie opdracht te geven in verband hiermede.

De heer Reintjes geeft in overweging zulk een cursus niet in dit jaar te doen houden, daar de meeste collega's waarschijnlijk reeds regelingen getroffen hebben voor hun vacantie.

De Voorzitter vermoedt, dat het dit jaar niet zal gebeuren. Men kan dan alles kalm bespreken en er kunnen 2 of 3 leden aangewezen worden om de zaak te overwegen.

Het voorstel wordt met algemeene stemmen goedgekeurd.

13. *Mededeeling omtrent de werkzaamheden van de militaire commissie (a voorstellen dienaangaande).*

De heer V a n H a s s e l t brengt het volgende rapport uit:

Mijnheer de Voorzitter, Mijne Heeren,

De Militaire Commissie van de Maatschappij kan met groote voldoening op haar arbeid terugzien en, hoewel hetgeen volgt thans onder de leden vrij algemeen bekend is, mag ik toch zeker, ter wille van de historie, hier op onze jaarvergadering wel in het kort het verloop harer werkzaamheden schetsen.

Bij het uitbreken van den thans nog woedenden oorlog, toen ons leger geroepen werd zich gereed te houden zoo noodig onze onafhankelijkheid te verdedigen, voelde vrijwel iedereen in ons land den drang iets te doen om naar de mate van zijn kennen en kunnen mee te helpen de taak der militairen wat minder moeilijk en bezwaarlijk te maken. Ook in onzen kring was deze behoefte levendig en toen de Maatschappij dan ook een rondvraag aan haar leden zond of ze zich beschikbaar wilden stellen hun diensten belangeloos te geven aan de onder de wapenen zijnde landgenooten, gaven een groot aantal collega's, verspreid over ons gansche land, aan dien oproep gehoor. Hier is zeker wel een woord van warme hulde op zijn plaats voor hen, die zooveel van hun tijd en arbeidskracht hebben gegeven ten behoeve der tandzieke militairen. Door hun werkzaamheid dag in dag uit, zonder vertoon, zonder veel dank of hoop op loon, doch eenvoudig weg arbeidende in het algemeen belang, hebben zij de kiem gelegd tot hetgeen verder is gevolgd. Zij hebben aangetoond, niet aan ons, tandheerkundigen, want wij wisten het wel, doch aan de militaire autoriteiten en andere leeken op ons gebied, hoe groot de behoefte is bij ons volk aan goede tandheerkundige hulp. Nogmaals, M.H., mijn hartelijken dank aan die leden onzer Maatschappij voor hun daadwerkelijken steun.

Het Bestuur der Maatschappij, gedachtig aan het spreekwoord, dat men het ijzer moet smeden als het heet is, meende, dat thans het tijdstip was gekomen om van de Regeering gedaan te krijgen, ook voor de toekomst, een meer officiële regeling in het leven te roepen teneinde te voorzien in de behoefte aan tandheelkundige hulp in het leger. Daartoe werd in de eerste plaats benoemd een Militaire Commissie, bestaande uit de heeren: H a m e r, K o l d e w i j n, B r u s k e, H o l t h a u s en ondergeteekende, aan welke werd opgedragen onverwijld de noodige stappen te doen. Ze stelden een request op aan den Minister van Oorlog, dat, ondertekend door den Voorzitter en Secretaris der Maatschappij, den 6en October werd verzonden en gelijktijdig werd aangeboden aan den Generaal-Majoor Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht. De inhoud van dat request, met de memorie van toelichting, is in ons Tijdschrift verschenen en U allen dus bekend.

Den 29en October ontvingen wij bericht, dat op ons verzoek door den Minister afwijzend was beschikt.

Teleurgesteld, doch niet ontmoedigd, besloot de commissie onmiddellijk stappen te doen teneinde althans te bereiken, dat de dienstplichtige collega's officieel werden aangewezen speciaal tandheelkundige diensten te bewijzen aan de militairen en wel onder toekenning van den officiersrang. In de zitting der Tweede Kamer van 22 December bleek uit het antwoord van den Minister op een vraag van den afgevaardigde voor Zwolle, den heer K n o b e l, dat Zijne Excellentie het hiermede in principe eens was. Na verder nog vele en velerlei bezwaren en hinderpalen uit den weg geruimd en overwonnen te hebben, mocht de Militaire Commissie den 5en Februari de voldoening smaken, dat het Koninklijk Besluit afkwam, waarbij alle 16 (thans 18) dienstplichtige collega's werden aangesteld tot tijdelijk militair tandarts met den rang van 2en luitenant. Evenwel, M. H. de taak der Militaire Commissie was en is nog lang niet ten einde. Al spoedig bleek de behoefte aan de door

die collega's verstrekte hulp zoo groot, ja velen van hen werden dermate overkropt met werk, dat eenige assistentie dringend noodig bleek. Teneinde daarin eenigszins tegemoet te komen, verschaften wij, op verzoek, aan den Militairen Geneeskundigen Dienst, een lijst van studenten in de tandheelkunde en candidaat-tandartsen, die onder de wapenen zijn en deze zijn thans aangewezen als assistenten van de militaire collega's, die er een aanvraag voor indienden. Doch ook thans kan de Militaire Commissie nog niet op haar lauweren gaan rusten. Het nieuw ingestelde corps toch heeft slechts een tijdelijk karakter en zal, wanneer de mobilisatie zal zijn afgelast, ophouden te bestaan. Waar zijn reden van bestaan en nut thans echter dagelijks en zoo duidelijk wordt bewezen, bestaat er gegronde hoop, dat ook voor vreedstijd een regeling zal worden getroffen. En hier ligt voor ons nog een veld van arbeid. Waar die regeling dan een permanent karakter zal krijgen, is het zoowel voor het leger als voor onzen stand van het grootste belang, dat die regeling voldoet aan de billijke eischen, die gesteld mogen en kunnen worden.

Het spreekt dus vanzelf, dat de Militaire commissie waakzaam en diligent zal blijven en op de bres zal staan om te trachten te verhoeden, dat door de Militaire autoriteiten besluiten worden genomen, die indruischen tegen wat wij achten in het belang te zijn zoowel van de tandzieke militairen als van den tandheelkundigen stand.

Het behoeft geen betoog, dat de Commissie daarbij rekent op den steun en het vertrouwen onzer Maatschappij in het algemeen en elk harer leden in het bijzonder.

De Voorzitter beschouwt het als een aangename taak, nu officieel als voorzitter een paar woorden te kunnen richten tot collega Van Hasselt. Hij is reeds gehuldigd in een aparte vergadering van de militaire commissie met de militaire tandartsen, en misschien onjuist gehuldigd in het Tijdschrift. Spreker gelooft uit naam van de geheele

vergadering te spreken, wanneer hij den heer Van Hasselt officieel dank zegt voor de moeite en zorg, die hij zich getroost heeft voor het tot stand komen van deze zaak.

(Langdurige toejuichingen)

Overeenkomstig het voorstel van den heer Houthaus verklaart de voorzitter de militaire commissie permanent, en wel om met het oog op de toekomst, als de tijd daarvoor gekomen is, ook voor den tijd van vrede bij het leger een tandheelkundigen dienst ingesteld te krijgen. De vergadering geeft door bijvalsbetuigingen blijk van haar instemming met dit voorstel.

De heer De Cock Rouaan deelt mede, dat hem zoo even het volgende anonieme briefje is overhandigd:

„De secretaris heeft alleen Amsterdam en Den Haag genoemd als plaatsen, waar tandartsen zich beschikbaar hebben gesteld voor het leger; in Arnhem is dit ook geschied en wellicht op andere plaatsen ook. Is het ook noodig hierop de aandacht te vestigen?”

De heer Koldewijn protesteert tegen dit schrijven, wijl in het verslag slechts wordt gezegd, dat van Haarlem en Amsterdam men begonnen is regelend op te treden. Maar overal elders heeft men evenzeer belangstelling getoond.

16. *Rectificaties artt. 53 en 57 H. R. en artt. 63 H. R.*

De Voorzitter verklaart, dat het de bedoeling is deze artikelen zoo te wijzigen, dat de commissies 2 jaar zitting moeten hebben. Er moet dus alleen „2 jaar” worden ingelascht.

Overeenkomstig dit voorstel wordt met algemeene stemmen besloten.

De Voorzitter schorst de vergadering tot den volgenden morgen 10 uur.

Voortzetting der Algemeene Vergadering.**Zondag 6 Juni, 10 uur.**

De Voorzitter heropent de vergadering en spreekt zijn voldoening uit over het feit, dat evenals den vorigen avond, de opkomst wederom zoo groot is.

Aan de orde is thans de bespreking van de uitgestelde punten:

7. b. Rapport van de commissie van beroepsbelangen en ziekenfondswezen.

De heer Roeloffs zegt de ervaring te hebben opgedaan, dat de taak hem door het Hoofdbestuur opgedragen om te onderzoeken in hoeverre er verbetering was te brengen in het ziekenfondswezen, voor zoover dit de tandheeskundige hulp aangaat, is gebleken een zeer moeilijke te zijn. Het volgende valt hieromtrent te rapporteeren:

Door het Hoofdbestuur was den Commissaris voor Beroepsbelangen opgedragen een enquête in te stellen, het ziekenfondswezen in Nederland betreffend.

Het mag bij den leden als bekend worden verondersteld, dat de Ned. Mij. t. bev. der Gen. bezig is te trachten een reorganisatie in het ziekenfondswezen tot stand te brengen.

Door het Hoofdbestuur werd op grond van gemeenschappelijke belangen, — waarvan we hier alleen als voorbeeld de wettelijke bepaling van een welstandsgrens zullen noemen — de vraag overwogen, of het wenschelijk was pogingen te doen om onzerzijds aan deze reorganisatie mee te werken.

Bij een vertrouwelijke bespreking van de Dag. Besturen der N. Mij. t. bev. der Gen. en der N. Mij. t. bev. d. Tandhk. bleek de neiging tot samenwerking aanwezig en werd de mogelijkheid ervan verondersteld; echter meende het

Hoofdbestuur onzer Maatij., dat allereerst in den boezem onzer Maatschappij diende te worden uitgemaakt of 't gewenscht is een samenwerking te aanvaarden. Deze meening leidde tot de opdracht aan den Commissaris van Beroepsbelangen tot het instellen eener enquête.

De tijd was te kort om een enquête te houden op zóó uitgebreide schaal, dat ze voldoende materiaal kon opleveren voor positieve voorstellen. Toch meenden we, in verband met het feit, dat we van het Dag. Bestuur de mededeeling kregen, dat deze zaak zeer urgent is, een poging te moeten doen door deze voorloopige enquête bij den leden ons licht op te steken, om zoowel voor de besprekingen in deze vergadering, als voor ons verdere werk, in deze zaak een richtsnoer te hebben. Gezien de urgentie mocht deze vergadering niet voorbijgaan zonder zich in een bepaalde richting te hebben uitgesproken.

Op de aan onze leden gezonden vragenlijsten kwamen 100 antwoorden in.

Deze antwoorden gaven het volgend resultaat:

Vraag I. Is U verbonden aan één of meer ziekenfondsen? Zoo ja, welke? En zijn deze erkend door de Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst?

Vraag 2. Bestaan er in of nabij Uwe woonplaats nog andere Ziekenfondsen, waarbij tandheelkundige hulp wordt verstrekt door collega's *niet*-leden onzer Maatschappij?

Zoo ja, wie zijn zij?

Zijn ook deze fondsen door bovengenoemde Maatschappij erkend? En bestaan er fondsen waardoor geen tandheelkundige hulp wordt verschaft?

37 leden onzer Maatschappij werken aan ziekenfondsen mede, welke ongeveer alle erkend zijn door de Ned. Maatij. t. bev. der Gen., terwijl opgegeven werd, dat aan een dier fondsen 1 tandarts verbonden is, die geen lid is van onze

Maatschij. Wat betreft het erkend zijn van ziekenfondsen door de Ned. Mij. t. bev. der Gen. dient toch opgemerkt te worden, dat deze soms eischen door haar gesteld moest laten vallen.

Eerst heeft die Mij. getracht volledig medezeggenschap te krijgen in de fondsen, maar de besturen zijn vaak zoo vasthoudend, dat zij geen inmenging dulden. Toch heeft de Mij. gemeend, dat zij eenig recht van medespreken moest hebben, in hoofdzaak waar het betreft verbintenissen van de artsen met de ziekenfondsen; ook op deze wijze kunnen de artsen worden gesteund. Waar men dus spreekt van „erkende ziekenfondsen” moet men wel in het oog houden, dat dit „erkennen” toch maar betrekkelijk is.

Vraag 3. Waarin bestaat de door U verleende tandheelkundige hulp aan de Ziekenfondsleden?

Het blijkt dat consulten, extracties, receptuur en kleine behandelingen slechts door den tandarts behoeven gedaan te worden. Voor alle andere behandelingen heeft de fondspatiënt den tandarts uit eigen beurs te honoreeren, wel is waar tegen verlaagd tarief.

Vraag 4. Verleent U hulp aan een polikliniek van het ziekenfonds of bij U aan huis?

34 leden gaven op, de ziekenfondspatiënten bij zich aan huis te behandelen, terwijl 3 leden aan een tandheelkundige polikliniek werkzaam zijn.

Vraag 5. Hoe wordt Uw honorarium geregeld?

Wij willen hierbij eerst even releveeren, dat een enkel lid onzer vereeniging vraag 5 onbescheiden genoemd heeft; en we wenschen er daarbij op te wijzen, ten eerste, dat vanzelfsprekend de antwoorden vertrouwelijk behandeld zijn en ten tweede, dat we niet gevraagd hebben: „hoeveel brengt Uw ziekenfonds U per jaar in.”

Bij het nazien van de antwoorden valt het op, dat het

honorarium veel te laag is (4-30 cents per behandeling). In enkele gevallen, n.l. bij de fondsen der spoorwegmaatschappijen blijkt het lage honorarium niet altijd tot direct nadeel van den tandarts te zijn, die hulp verleent, wat hierdoor wordt veroorzaakt, dat zoo weinig gebruik wordt gemaakt van de diensten van den tandarts, wijl de menschen zoo ver weg wonen. Dat kan dus eigenlijk niet een goede richtsnoer wezen. Sommige collega's deelden mede, dat zij door dit weinige bezoek soms zelfs gemiddeld op *f* 1.— per visite kunnen rekenen.

Vraag 6. Worden er door de Ziekenfondsleden wenschen kenbaar gemaakt voor meer conserveerende behandeling en zouden ze hiervoor, een verhooging der contributie van *f* 1.— of *f* 2.— per jaar en per lid willen belaten?

Wordt slechts door enkele leden beantwoord, van welke een volmondig „ja” zegt; de antwoorden zijn niet van een aard, dat ze ook maar eenigszins tot richtsnoer zouden kunnen strekken.

Vraag 7. Zou het mogelijk zijn voor genoemde verhooging der contributie den leden volledige conserveerende behandeling te verleenen met inbegrip der kosten van materiaal enz.? Of, hoever zoudt Gij volgens Uwe meening met conserveerende behandeling kunnen gaan?

Wordt eveneens algemeen ontkennend beantwoord.

Vraag 8. Is het ook Uwe meening dat kunstgebitten aan Ziekenfondsleden moeten worden verstrekt buiten bezwaar van de Ziekenfondskas?

Zoo ja, hoeveel moet daarvoor dan per tand door de leden worden betaald? (caoutchouc werk).

Alle antwoorden luiden bevestigend, terwijl het bedrag, opgegeven als minimum, door de ziekenfondsleden voor kunstgebitten te betalen, *f* 2.50, *f* 3.— is.

Vraag 9. Heeft U medezeggingsschap in het bestuur van het fonds?

Slechts 1 collega heeft wel medezeggingsschap in het bestuur van het fonds, waaraan hij verbonden is, maar krijgt zoo goed als geen patiënten. Alle anderen hebben in 't geheel geen medezeggingsschap.

Vraag 10. Bestaat er een welstandsgrens voor de toelating als lid tot het fonds?

Zoo ja, hoe hoog is die en wordt daaraan de hand gehouden.

Ongeveer allen zijn het er over eens, dat er een wettelijk geregelde welstandsgrens moet zijn. Thans bestaat deze wel formeel bijna bij ieder ziekenfonds, maar door concurrentie wordt daaraan betrekkelijk slecht de hand gehouden.

Vraag 11. Hoeveel leden telt Uw fonds en hoeveel bedraagt de contributie per lid, per gezin en per jaar?

En hoeveel wordt er per lid beschikbaar gesteld voor tandheelkundige diensten?

Uit de niet-beantwoording van deze vraag meenen we op te mogen maken, dat den leden deze zaken niet bekend zijn en hun de tijd tot informatie ontbroken heeft.

Vraag 12. Wat is Uw meening over een eventueel bindend besluit, om *niet* mede te werken aan ziekenfondsen, waaraan Collega's *niet* leden van onze Maatschappij, verbonden zijn?

Het Hoofdbestuur was met ons van meening, dat de vergadering in deze thans geen besluit nemen moet.

De resultaten der enquête hebben geleid tot de meening, dat samenwerking vooral noodig en nuttig is, omdat de regeling van tandheelkundige hulp bij ziekenfondsen nooit door de tandartsen zelf is behartigd, en in bijna alle gevallen, waar ze door ziekenfondsen aan hare leden wordt verleend, veel te wenschen overlaat. Wij meenen, dat medewerking onzerzijds aan een reorganisatie van het ziekenfondswezen ons in staat zal stellen er naar te streven in deze leemten te voorzien.

Het Hoofdbestuur heeft den Commissaris opgedragen als basis voor de enquête de volgende punten in 't oog te houden, die bij het medewerken van tandartsen aan ziekenfondsen eenerzijds ten opzichte van de patiënten, anderzijds ten opzichte der tandartsen, als eisch gesteld mogen worden, n.l.:

- 1°. *de zekerheid, dat de patiënten-leden goede hulp krijgen;*
- 2°. *de zekerheid, dat het ziekenfonds geen reclame of winstbejag beoogt met het doen verstrekken van tandheelkundige hulp, en deze ook niet gebruikt als concurrentiemiddel tegenover andere ziekenfondsen. (Zulke euvelen bestaan);*
- 3°. *een redelijke honoreering der tandartsen;*
- 4°. *inzage door de medewerkers-tandartsen van de administratie van den tandheelkundigen dienst van het ziekenfonds;*
- 5°. *medezeggingsschap in al die vraagstukken, die den tandheelkundigen dienst van het ziekenfonds aangaan, door den medewerkenden tandarts, en tevens inzake de toelatingsmogelijkheid der leden;*
- 6°. *instelling en handhaving van een welstandsgrens voor de toelating van leden.*

De antwoorden op de vragenlijsten hebben bewezen, dat 't aan belangstelling van de zijde onzer leden niet ontbreekt, al kon ze grooter zijn. 't Blijkt, dat voor een goede behandeling van ziekenfondsleden gebrek aan tijd en een te lage honoreering in den weg staan.

Onze meening is, dat leden van ziekenfondsen recht hebben op een behandeling, die overeenkomt met de behandeling van de kleine burgerpraktijk. Behandelingen die te veel tijd rooven zouden moeten vervallen, terwijl toch de patiënten behooren gebaat te worden door herstel van hun kauwactie.

Van de ziekenfondsen zal verlangd moeten worden als een voldoende behandeling harer leden:

- 1°. *het herstel van een hygiënische toestand in den mond;*
- 2°. *het herstel van de kauwactie.*

Om hieraan te voldoen zal in de eerste plaats rekening moeten gehouden worden met den beschikbaren, korten tijd; er zal moeten worden nagegaan, welke tanden met kans op langdurig succes behandeld kunnen worden, zonder dat de behandeling te veel tijd kost. Defecten zullen eventueel aangevuld moeten worden door prothesen, voor een betrekkelijk kleine vergoeding, volgens een bij voorkeur uniform, wederkeerig door ziekenfondsen en medewerkende tandartsen overeen te komen tarief. Natuurlijk doet zich hierbij dadelijk de vraag voor of en hoè dit finantiëel te verwezelijken is. Van den kant van het ziekenfonds zal de honoreering van den tandarts een zoodanige behooren te zijn, dat hij aan de conserveerende behandeling den noodigen tijd zal kunnen wijden.

De prothese kan door een ziekenfonds als regel niet worden vergoed, daar de kosten te hoog zijn. Door tandarts en ziekenfonds samen zal een vast tarief voor prothesen moeten worden bepaald, terwijl uitsluitend in die gevallen, waarin door een, door het ziekenfonds daartoe aangewezen, specialist wordt verklaard, dat voor een kwaal zonder prothese geen genezing mogelijk is, het ziekenfonds de prothese zal hebben te vergoeden, zooals ze dat in overeenkomstige gevallen ook doet bij het verstrekken van brillen, breukbanden, enz.

Overweging zal verdienen de vraag, of van den kant der ziekenfondsleden voor conserveerende tandheelkundige hulp zal behooren te worden bijgedragen, b.v. door een verhooging hunner contributie.

De vraag, wat onder een redelijke honoreering van den tandarts is te verstaan, kan misschien op deze wijze beantwoord worden en is daardoor niet geheel een open vraag gebleven, terwijl het een vraag is, die, ten opzichte van een eventueele samenwerking met de N. Mij. t. bev. d. Gen. om tot reorganisatie van het ziekenfondswezen te komen, van een niet geringe beteekenis is. De commissie hoopt, dat, gesteund door de leden en zoo mogelijk door deze verga-

dering, een nader onderzoek haar in staat zal stellen ten opzichte van dit punt zich een meening te vormen. En de medewerking, met goeden wil, van onze leden hebben wij in dezen broodnoodig.

Uit de enquête is gebleken, dat tandartsen geen medezeggenschap hebben bij eenige zaak, het ziekenfonds betreffend, zelfs niet in zake het verstrekken van tandheelkundige hulp.

Niet alleen is contrôle door den tandarts gewenscht, maar ook is noodig, dat hij naast den medicus als beheerder van het ziekenfonds optreedt. Zij, die de ziekenfondsen beheeren als ondernemers, met de bedoeling er een zoet winstje uit te slaan, moeten verdwijnen. De tandarts als beheerder moet èn ons vertegenwoordigen om ons in te lichten èn er voor waken, dat de tandheelkundige hulp niet geëxploiteerd wordt als reclamemiddel voor een ziekenfonds; wat ook zeggen wil, dat de tandarts niet geëxploiteerd wordt als „employé” zonder meer.

De bedoeling van de enquête was een antwoord te krijgen op de vraag of samenwerking met de Ned. Mij. t. bev. v. Gen. kunst tot reorganisatie van het ziekenfondswezen gewenscht is. De enquête heeft wel bevestigd, onze meening, dat er aan het ziekenfondswezen ook ten opzichte van het verstrekken van tandheelkundige hulp nog al wat te reorganiseeren valt.

Zooals reeds door mij is gezegd, is het streven van de Ned. Mij. t. Bev. v. Gen. te geraken tot een wettelijke vaststelling van een welstandsgrens voor de toelating tot het lidmaatschap van een ziekenfonds; het lijkt ons overbodig op het nuttige en noodzakelijke van een dergelijke maatregel te wijzen, evenmin op de voordeelen die een dergelijke maatregel brengen kan in 't bijzonder voor de burgerpraktijk. Samenwerking in deze met de Ned. Mij. t. Bev. v. Gen. schijnt ons gewenscht al was 't alleen maar, omdat we bij deze bepaling van een wettelijke welstands-

grens dan ons veto kunnen doen gelden en niet minder omdat we door medewerking vanzelfsprekend door wetgever en staat officieel zullen gekend worden in zake de gezondheidsverzorging van het volk, en de tandheekunde als integreerend deel van de verzorging der volksgezondheid worde erkend.

- Wanneer wij ten slotte de vergadering vragen het Hoofdbestuur op te dragen op den ingeslagen weg voort te gaan en het volmacht te geven ter voorbereiding van al die dingen, die noodig zullen zijn om tot een eventueele samenwerking met de Ned. Mij. t. Bev. v. Gen. te geraken, dan meenen we, dat zij geen bezwaar zal hebben met dit voorstel mee te gaan, wanneer ze overtuigd kan worden, dat het Hoofdbestuur er zich terdege van bewust is voor hoe moeilijk en misschien zelfs gevaarlijke taak het staat. Die overtuiging zal de vergadering kunnen putten uit de slotalinea's van een door het Dag. Best. aan de commissiën van beroepsbelangen toegezonden circulaire. Ze luiden:

„Het Hoofdbestuur ontveinst zich niet, dat van de werkzaamheden der Maatschappij het moeilijkste punt waarschijnlijk is gelegen in de regeling van het ziekenfondsprobleem.

Aan den eenen kant hebben wij te doen met leden der Maatschappij, belanghebbenden, aan ziekenfondsen medewerkende tandartsen, wier belangen wij hebben te behartigen, en wel zóó, dat zij bij het intreden van een regeling niet mogen ten achter komen ten opzichte van de baten van den nu nog heerschenden modus.

Aan de andere zijde hebben wij te doen met de medische organisatie, met welke wij als gelijke macht moeten samenwerken. Intusschen mogen wij niet vergeten, dat wij — door een kleine onvoorzichtigheid in de regeling — de algemeene waardebegrippen van de tandheekundige behandeling bij het publiek zóó kunnen deprimeeren, dat den kleinen burgerpraktijken daardoor buitengewoon veel schade kan worden berokkend, en beter is het een over-

eenkomst, hoe ook, achterwege te laten, dan onvoorzichtig concessies te doen, al moet daar dadelijk aan toegevoegd worden, dat alles in het werk moet worden gesteld om samenwerking tot stand te brengen."

(Applaus)

De Voorzitter dankt den heer Roeloffs uit naam van de vergadering voor zijn uitvoerig rapport.

De zaak is in het kort deze, dat het Hoofdbestuur toenadering zoekt tot de Mij. t. bev. d. Geneesk., waarmede reeds besprekingen hebben plaats gehad, die voorloopig tot een bevredigend resultaat hebben geleid. Het verschil tusschen de beide maatschappijen bestaat echter hierin, dat de Ned. Mij. t. bev. d. Gen. macht heeft en de Ned. Mij. t. bev. d. Tandh. nog niet, wijl niet allen zijn aangesloten. Het streven is echter nu, dat de zaak door de beide maatschappijen gemeenschappelijk worden behandeld in één commissie, n.l. bestaande uit de commissie voor de beroepsbelangen der Ned. Mij. t. bev. d. Tandk., en de Commissie van centrale organisatie der Ned. M. t. bev. d. Gen. Die samenwerking zou niet noodzakelijk zijn, ware het niet, dat de tandheelkundigen bij de komende wet op de ziekteverzekering er aanspraak op moeten kunnen maken, dat de Maatschappij erkend worde als lichaam, dat strijdt voor algemeene volkshygiëne. Dat is dan ook het zwaartepunt van het rapport.

De heer D u y v e n s z heeft uit het rapport vernomen, dat uitsluitend met de Ned. Mij. t. bev. d. Gen. is onderhandeld en niet met de Ned. Mij. t. bev. d. Pharmacie. Nu kunnen er zich omstandigheden voordoen waardoor de Mij. er evenzoo kan voor komen te staan als de Ned. Mij. t. bev. d. Pharm., bij welke een verhouding is tot stand gekomen, tegenover de Ned. Mij. t. bev. d. Gen.

Niet in alle plaatsen van het land zijn de tarieven geregeld, overeenkomstig een uniforme regeling. Dit gebeurt

al naar mate er ziekenfondsen gevestigd zijn en daarmee regelingen zijn getroffen. Nu hebben de pharmaceuten in de meeste ziekenfondsen medezeggingschap, maar in een plaats waar zooveel minder pharmaceuten als medici vertegenwoordigd zijn, worden de pharmaceuten slechts als bijzaak beschouwd. Bij ieder voorstel blijven deze in de minderheid. De tandheekundigen zouden wel eens voor die zelfde feiten kunnen komen te staan en daarom zou spreker den rapporteur wel in overweging willen geven zoo mogelijk gedaan te krijgen, dat een uniforme regeling en tarief wordt ingevoerd, omdat de tandheekundigen dan hierdoor zullen voorkomen, dat op plaatsen waar zij in de minderheid zijn, zij zich zullen moeten tevreden stellen met hetgeen de leden van de Ned. Mij. t. bev. d. Gen. wenschen. In zulke gevallen kunnen de leden zich dan altijd beroepen op de Mij., indien er een uniforme regeling met de ziekenfondsen zou bestaan.

De heer Roeloffs is het met de opmerking van den vorigen spreker eens, dat de pharmaceuten het vaak tegenover de medici moeten ontgelden. Nu is het echter bij de Mij. de vraag of het niet mogelijk zou zijn de tandheekunde als een afzonderlijk aanhangsel van de ziekenfondsen te maken, d.w.z. aan het ziekenfonds wordt een tweede ziekenfonds verbonden uitsluitend voor tandheekunde, met eigen contributie. Het is alleen de vraag of de Ned. Mij. t. bev. d. Gen. voldoende wil meewerken en of de leden, er voor te vinden zullen zijn een behoorlijke contributie te betalen; het ligt voor de hand, dat dan een goede behandeling kan en moet worden verleend en de collega's hebben dan recht op een behoorlijke vergoeding. Wanneer dit plan kon worden verwezenlijkt, zou men niet veel te maken hebben met medezeggingschap in het bestuur en zou men zijn eigen rechten kunnen handhaven. De medici behoeften dan ook niet op dat terrein te komen. Hoe het echter in de toekomst zal gaan zou moeten worden afgewacht.

De heer B a k k e r vraagt of uit het besprokene moet worden opgemaakt, dat het Hoofdbestuur slechts machtiging vraagt om voorloopige onderhandelingen te openen met het Hoofdbestuur van de Ned. Maatschappij t. bev. der Geneesk.

De V o o r z i t t e r geeft hierop een bevestigend antwoord.

De heer B a k k e r verzoekt het Hoofdbestuur in dit geval de leden in de gelegenheid te stellen inzage te krijgen van alle gegevens op dit onderwerp betrekking hebbend, voordat dit punt op de volgende algemeene vergadering wordt behandeld.

De V o o r z i t t e r geeft de gevraagde toezegging.

De heer D e J o n g e C o h e n wenscht naast de woorden van dank die de voorzitter gericht heeft tot den heer R o e l o f f s voor zijn bemoeiingen in deze enquête, ook een klein woord van afkeuring laten hooren, dat men het onderzoek niet tot buiten de grenzen aan het land heeft uitgestrekt.

De V o o r z i t t e r verklaart, dat dit wel degelijk heeft plaats gehad.

De heer R o e l o f f s voegt hieraan toe, dat de gegevens van het buitenland te pessimistisch waren.

De heer D e J o n g e C o h e n heeft vaak bemerkt, dat de tandheekunde gebruikt wordt als middel voor de ziekenfondsen om meer leden te krijgen. Het gevaar bestaat dus, dat er leden zullen zijn die zich alleen voor de tandheekunde bij het fonds aansluiten. Het zou zeker wel nuttig zijn, dat het Hoofdbestuur deze omstandigheid in het oog hield.

De heer P a r m e t zou eerst in principe wenschen uitgemaakt te zien, of het niet goed zou zijn de fondsen van de spoorwegmaatschappijen uit te schakelen. Honoreering en werkwijze is daar geheel apart van andere fondsen. Wanneer eventueele besluiten op die spoorwegfondsen toepasselijk zouden worden verklaard, zou men in groote moeilijkheden geraken.

De V o o r z i t t e r vraagt om welke reden men die scheiding zou maken.

De heer P a r m e t zou dergelijke fondsen niet onder de hier bedoelde willen aangemerkt zien.

De heer P i t s c h geeft den spreker te kennen, dat slechts het plan bestaat een meer nauwkeurig onderzoek in te stellen, om naar aanleiding van den uitslag daarvan de vraag te beantwoorden, wat er gedaan moet worden. Het is verkeerd bij zulk een onderzoek een bepaald fonds uit te sluiten. Wanneer er n.l. stappen kunnen worden gedaan, om een bestaand fonds te verbeteren, dan kan dat zeker geen kwaad.

De heer P a r m e t houdt staande, dat het noodzakelijk is deze fondsen uit te sluiten, wijl de toestanden daar zoo geheel anders zijn.

De heer P i t s c h werpt hertegen op, dat de commissie die toestanden dan toch dient te kennen.

De heer R o e l o f f s betoogt, dat het wenschelijk is een uniforme regeling tot stand te brengen. Evenals de Ned. Mij. t. bev. d. Gen. heeft gedaan zal ook de Ned. Mij. t. bev. d. Tandh. niets van haar daarbij te stellen eischen mogen laten vallen. Het bestuur stelt zich dan ook niet voor, dat er in den eersten tijd een uniforme regeling zal komen. Over die spoorwegfondsen behoeft men zich dus voorloopig niet ongerust te maken.

De heer *Klinkhamer* heeft steeds met antipathie gestaan tegenover het verleenen van tandheelkundige hulp door middel van ziekenfondsen, wijl het den tandheelkundigen stand kan schaden en de hulp die verleend wordt niet altijd goede tandheelkundige hulp kan zijn. In wiens belang is die hulp? Spreker kan zich niet voorstellen, dat het zou zijn in het belang van de tandlijders, noch in dat van de tandartsen. Men ziet in groote plaatsen, dat de tandartsen, die zich aan een fonds hebben verbonden, daaraan blijven hangen; het wordt een deel van hun broodwinning. Zij worden er slechts matig gehonoreerd. Dit alles te zamen is een groot nadeel voor de jongeren, die zich vestigen, want deze hebben daardoor weer minder kans om bekend te worden en zij zouden gaarne voor iets minder willen werken om in de practijk te komen. Zou het nu niet mogelijk zijn, dat in groote plaatsen, geheel onafhankelijk van de geneeskundige fondsen, een vereeniging werd opgericht voor on- en minvermogenden, beheerd door leden van de Maatschappij en waar de jongeren hun tandheelkundige diensten konden praesteeën? Dit zou zoowel in het belang van de tandlijders als van de collega's zijn.

(Applaus.)

De heer *Schleürholts Boerma* wenschte hetzelfde op te merken als de heer *Roeloffs*. Men moet meer schematisch een algemeenen regel zien te treffen en dan zouden later ook enkele overgangsbepalingen noodig zijn. Daardoor zouden dergelijke fondsen als die van de spoorwegen niet worden benadeeld.

De heer *Uijtenboogaart* stemt volkomen in met hetgeen de heer *Klinkhamer* heeft gezegd. Spreker heeft verschillende jaren in Duitschland de werking van de ziekenkassen kunnen nagaan. Daar is het zoover gekomen, dat slechts circa 1% van de bevolking voor vrije tandheelkundige hulp in aanmerking komt. Alles is in zieken-

kassen. Dat er geknoeid wordt kan men zich voorstellen, waar voor een vulling en een wortekanaalbehandeling negentig cent wordt betaald. De macht van de ziekenkassen is daar zoo groot, dat de tandartsen geheel afhankelijk zijn van de kassen. Die weg zou het hier ook opgaan.

De heer Bruske is van meening, dat de zienswijze van den heer Klinkhamer zeer eenzijdig is. Op zijn vraag in wiens belang het is, dat het fonds goede tandheelkundige hulp verstrekt, kan geantwoord worden: Ie van het publiek, 2e van de collegã's en zeker van jonge collega's. Immers men is thans op weg langs wettelijken weg toestanden in het leven te helpen roepen, die waarborgen zullen geven, dat alleen die klassen hulp zullen krijgen van ziekenfondsen, die daarvoor in de termen vallen. Nu is het zeer gemakkelijk te zeggen, dat men zelf klinieken daarvoor moet stichten, maar dan krijgt men slechts concurrentie tusschen dat nieuwe fonds en de reeds bestaande. Er bestaan wantoestanden, dat erkent de heer Klinkhamer zelf. Wanneer men dus op ideeelen grondslag hulp zou willen verleenen aan minvermogenen, dan moet die wanboel opgeruimd worden. Nu zegt de heer Klinkhamer, dat dit zal moeten gebeuren en blijkt daardoor te wenschen het besluit, dat geen medewerking door tandartsen wordt verleend aan ziekenfondsen, zoodat zij dus geen tandartsen zouden kunnen krijgen. Maar dat is mis, want het gevolg zal eenvoudig zijn, dat de stomatologen het werk overnemen. Daartegen zou dan moeten worden geconcurrereerd. Dat is dus niet de goede weg. Men moet trachten de toestanden, die ziek zijn, gezond te maken. Alles wat ziek is er uit te snijden gaat niet. De heer Uitenboogaart heeft gemeend, dat men zich aan Duitschland moet spiegelen. Maar als Duitschland zich zoo tijdig aan goede ideeën had gespiegeld, waren zij daar nu niet zoo ver. Men is hier thans juist op het punt, waar Duitschland heeft verzuimd zijn

plicht te doen en waar het kwaad begon te woekeren. De Maatschappij is gewaarschuwd door hetgeen in het buitenland en in de N. Mij. t. bev. der Gen. is gebeurd en de tandartsen moeten zorgen, dat zij niet zoo diep in de ver-zinking komen als de geneeskundigen. Wanneer thans slechts gezorgd wordt, dat de wet, welke een welstandsgrens zal voorschrijven voor de ziekenfondsen, zoo spoedig moge-lijk werkelijkheid zal worden, dan zijn vele ziekenfondsen aan handen en voeten gebonden. Dan zullen de jongere colleg's in de gelegenheid zijn zich een kleine burgerpraktijk te vormen, die nu in handen komt van sommige zieken-fondsen en ten onrechte. Laat men dus trachten de slechte toestanden te verbeteren op den zooveen aangegeven weg.

De heer U i t e n b o o g a r t wijt de toestand in Duitsch-land hieraan, dat de invloed van de technikers daar zoo groot is. De ziekenfondsen hebben eenvoudig de hulp van de technikers gebruikt ingeval de tandartsen weigerden goed-koop hulp te verleen. Daarom hangt deze vraag voor ons in de toekomst ten nauwste samen met samen met het technikerwezen.

De heer B a k k e r vindt het juist, dat de heer Klink-hamer de principieele kwestie heeft aangeroord of het wenschelijk is dat de Mij. zich met tandheelkundige zieken-fondsen gaat bemoeien. Nu is een ziekenfonds in het alge-meen een verzekering, waar men zich tegen een betrekkelijk lage premie kan verzekeren tegen het ongeluk van ziek worden. De premie is daarom zoo laag, omdat er opgerekend wordt, dat slechts een klein deel van de leden dit ongeluk zal treffen. Nu is het voor een medicus nog eenigszins mo-gelijk voor betrekkelijk weinig geld een goede geneeskun-dige behandeling te verstrekken, omdat zijn behandeling in het algemeen niet zooveel tijd vraagt, maar voor een tandarts is dit uitgesloten, daar zijn behandeling veel meer tijd vergt. Maar bovenal gaat het principe, dat een kleine

premie voldoende zijn zal om het risico te dekken (wilt slechts een zeker deel van de hulp gebruik zal maken), hier niet op, want ieder collega weet, dat wel 80 of 90 % van de menschen dringend behoefte hebben aan tandheelkundige hulp. Als men dan wel bewust, nog wel als officieel orgaan van de tandartsen in Nederland, een soort contract aangaat, waarbij aan de tegenpartij verzwegen wordt, dat zij hard tandheelkundige hulp behoeft en men zich kalm houdt in de hoop, dat zij er toch niet om zullen vragen, dan handelt men op de manier van den paardenkoopman, die de gebreken van zijn beest verzwijgt. Dat is zelfs onder paardenkooplui een niet geoorloofde ethiek.

In het rapport wordt gezegd, dat den menschen goede tandheelkundige hulp moet worden verleend. Maar „goede tandheelkundige hulp” is een vrij goed gedefinieerd iets, b. v. men vult alle defecten, zoodat zelfs recidevies uitgesloten en herstelt bovendien het evenwicht in de occlusie. Nu zal ieder wel ervaren hebben, dat, wil men een patiënt werkelijk conscientieus behandelen, dit voor een gewoon burgermensch niet is te betalen. Men weet dus vooruit, dat men voor de luttele centen, die het ziekenfonds geeft, zijn plicht niet zal kunnen doen en men zal dus moeten schipperen. Ieder collega, die meewerkt aan een tandheelkundig fonds, kan daarom geen verwijt worden gemaakt. Het maakt evenwel een groot verschil wat een particulier doet of wat men als officieel orgaan van alle tandartsen in Nederland wil doen. Het is ongewenscht, dat een officieel orgaan wilens en wetens zal meewerken aan een minderwaardige transactie, die de waardemeter van den tandheelkundigen stand geweldig zal doen dalen.

(Applaus.)

De heer Dr. Van der Hoeven had dezelfde opmerking willen maken als de heer Bakker en hij prijst zich gelukkig, dat hij deze vergadering heeft bijgewoond, wilt hij een ander denkbeeld heeft gekregen van de zaak ziekenfonds-

wezen door de breede behandeling op deze vergadering. Oppervlakkig beschouwd meent spreker, dat het ziekenfondswezen niet anders kon geregeld worden. De woorden van den heer K l i n k h a m e r hebben bij hem echter andere gedachten gewekt. Men moet zich op het breede standpunt stellen: op welke wijze kunnen onbemiddelden tandheekkundige hulp krijgen, zoodat dit is in het belang zoowel van hem, die de hulp verstrekt, als van hem, die ze ontvangt. Die vraag moet het Hoofdbestuur en de Commissie beantwoorden. Het zou daarom gewenscht zijn, dat het Hoofdbestuur zich daar eenigermate inwerkt. Laat men dezaak ook van de zijde aangegeven door K l i n k h a m e r grondig en oprecht beschouwen en dan kan men naderhand met voorstellen komen om te zien welke weg de beste is.

(Applaus.)

De heer P i t s c h legt er den nadruk op, dat in het rapport van den heer R o e l o f f s slechts enkele vragen zijn gesteld en dat er verder slechts wordt gezegd: onderzoek de zaak en vorm een meening, om te zien op welke wijze samenwerking mogelijk is. Wanneer men dan verder hoort, dat de rapporteur zegt, dat men liever een regeling moet laten loopen, dan concessies te doen, die niet deugen, dan mag men zich afvragen wat er tegen is om daarin met den rapporteur mee te gaan.

De heer K l i n k h a m e r heeft van den heer B r u s k e gehoord, dat het oprichten van een eigen tandheekkundig ziekenfonds slechts concurrentie zou geven met andere bestaande, waaraan tandartsen zijn verbonden en dat men ook niet door een eenvoudig bindend besluit de tandartsen kan verbieden voor een bepaald fonds te werken, want — zegt de heer B r u s k e — dan komen de stomatologen in hun plaats. Maar die richting gaat het alreeds uit, tenminste in Den Haag, en dat is een veel grooter gevaar. Spreker kan zich voorstellen, dat medici aan een groot

fonds liever een stomatoloog verbinden dan een tandarts, tenzij men overtuigd zou zijn, dat die stomatoloog zoo minderwaardig zou zijn, dat daardoor de belangen van het ziekenfonds in gevaar zouden komen. Naarmate nu het onderwijs aan het Tandheelkundig Instituut beter wordt, zullen er meer medici daar hun licht gaan opsteken, waardoor zij een hoogte zullen bereiken, wel misschien beneden het peil van den gewonen tandarts, maar aanmerkelijk hooger dan van den gewonen stomatoloog. De medici, die dit groote verschil niet zullen kunnen opmerken, zullen dan hoe langer hoe meer stomatologen aan de ziekenfondsen verbinden. Dat kan voorkomen worden indien de Mij. met eigen krachten die stomatologen concurrentie aandoet door beter werk te geven. Dan zullen de on- en minvermogenden voelen, dat, wanneer zij tandheelkundige hulp noodig hebben, zij niet moeten zijn bij het gewone ziekenfonds, maar bij het tandheelkundig fonds. Dat zou zeker zijn in het belang der tandlijders en der tandartsen. De heer Bruske is het hiermede blijkbaar niet eens.

De heer Salomons zegt reeds meermalen de meening uitgesproken te hebben, dat de moderne conserveerende tandheelkunde zich niet leent voor ziekenfondsbehandeling. Door de oppervlakkige ziekenfondsbehandeling vestigt men bij het mindere publiek de gedachte, dat conserveerende tandheelkundige behandeling niet afdoende is, want nadat de menschen zich tegen voor hen betrekkelijk hooge kosten, tandheelkundig hebben laten behandelen, gebeurt het vaak dat zij na korten tijd zien, dat die behandeling niet vruchtdragend is. Dat ligt natuurlijk alleen daaraan, dat een conserveerende behandeling te tijdroovend is voor de ziekenfondspraktijk. De heer Klinckhamer geeft wel in overweging zelf een vereeniging voor tandheelkundige behandeling op te richten, ten behoeve van minvermogenden; maar deze zal evenmin goede tandheelkundige hulp kunnen verstrekken in

verband met het honorarium, dat de menschen kunnen betalen, en het gebrek aan tijd. Laat men dan verstandig zijn en tegen het moderne tandheelkundige principe in liever naar de tang grijpen, dan het idee bij de menschen te vestigen, dat de moderne tandheelkunde niet deugt. Het is beter geen conserveerende behandeling te geven dan een zoogenaamde, die schade doet aan de waardeheid der tandheelkunde.

De heer Roeloffs sluit zich geheel aan bij de woorden van den heer Salomons. Het is waar, dat men de tandheelkunde onder het volk moet populariseeren, maar dat moet alleen gebeuren door werkelijk goede behandeling. Men weet hoe moeilijk een behandeling, is waarvan men duurzaam succes verwacht. Dat eischt veel tijd en veel toewijding. Men staat nu echter aan het begin van de regeling der tandheelkundige hulp in de ziekenfondsen en er moet iets worden gedaan. Laat men de tandheelkunde, welke met het oog op de volksgezondheid van groot belang is, braak liggen en men laat ieder op dit gebied zijn gang gaan zonder een regeling te treffen of dit op een vergadering nader onder de oogen te zien, dan handelt men tegen het belang van den tandheelkundigen stand. Men moet de zaak zóó populariseeren, dat men ook wel degelijk de ethiek er bij te pas brengt en moet zich steeds afvragen of men van hetgeen men doet wel degelijk in de toekomst succes kan verwachten. Thans heeft het publiek een treurig denkbeeld over tandheelkundige hulp. Dat is dan ook de reden, dat men deze zaak heeft aangepakt; men kan daardoor verkeerde begrippen verbeteren. Het volk moet inzien, dat een goed kauwapparaat in het belang is van het geheele organisme, en dat, wanneer dit in verval geraakt, allerlei lijden daaruit kan ontstaan. Men zal het meeste succes hebben met dit populariseeren, wanneer men het zoover krijgt, dat de tandheelkundige behandeling reeds bij het kind aanvangt, dus wanneer er schooltandartsen komen, zoo-

dat defecten spoedig zullen kunnen worden opgespoord. Op die manier zouden de patiënten kunnen worden behandeld zonder dat zij te veel tijd in beslag nemen.

De vraag is thans, hoe kan men zijn doel bereiken? Men vergist zich wanneer men meent, dat men spoedig succes zal hebben. Wil men echter in de toekomst een beteren toestand scheppen dan is het noodzakelijk thans reeds geregeld op te treden met het oog op de jongere collega's. Deze zullen langzamerhand grootere moeilijkheden gaan ondervinden om zich een bestaan te scheppen. Wanneer deze bij vestiging groote financiële moeilijkheden ondervinden, kan men zich voorstellen, dat zij aldus redeneeren: indien wij voor een behandeling geen *f* 5 of *f* 6 kunnen krijgen, dan maar met *f* 1 tevreden. Om dergelijke minderwaardige concurrentie te voorkomen zullen de ziekenfondsen in de toekomst van groot nut kunnen zijn. De hoofdzaak is echter zooals de commissie zich dit voorstelt: dat in de toekomst veel kan verwacht worden van een ingrijpen van staats- of gemeentewege, ofschoon de tegenwoordige tijdsomstandigheden daartoe niet gunstig zijn. De commissie wil het thans zoover trachten te brengen, dat de N. Mij. t. bev. der Gen. de N. Mij. t. bev. der Tandh. als medewerkend lichaam voor de volksgezondheid erkent en wel zoodanig, dat wanneer eventueel een wet op de verplichte ziekteverzekering tot stand mocht komen, de N. Maatsch. t. bev. der Gen. steun zal verleen aan eventueele pogingen van de N. Mij. t. bev. der Tandh. in die richting. Dan heeft onze Mij. de meeste kans, dat haar voorstellen door den Minister gunstig zullen worden ontvangen.

De Voorzitter dankt den heer Roeloffs voor zijn uitvoerige uiteenzetting van de zaak.

De heer Bakker meent, dat, wanneer men het volk goede tandheelkundige hulp wil verstrekken, men niet

ten slott tot schooltandartsen moet geraken, maar dat dit het begin moet zijn. Allen zijn er het over eens, dat goede tandheelkundige hulp aan het volk een absolute oamogelijkheid is en doen wat een van de collega's laat doorscheren — liever naar de tang grijpen, dan een conserveerende hulp verlenen, die misschien zal mislukken — is niet goed. Dat is een populariseeren van de tandheekunde zooals een markt-verkooper van occarino's de muziek populariseert. Wil men goede tandheelkundige hulp invoeren dan moet men eerst schooltandartsen hebben en spreker sluit zich in dat opzicht geheel aan bij het streven van de Vereeniging ter bestrijding van Tandbederf. Wanneer eerst het jonge geslacht behoorlijk wordt behandeld dan kan men ook komen tot een goede behandeling van het volwassen geslacht. Nu kan het b.v. zeer nuttig zijn een soort van verzekeringsplicht tegen tandheelkundige aandoeningen, in de wet op te nemen. De gemeenten kunnen daarbij nuttig werk doen indien zij schooltandartsen aanstellen. Men moet steeds vasthouden aan een strenge vakethiek, en de jongeren behoeven dan niet bang te zijn voor de ouderen.

Over enkele jaren zullen niet de jongeren moeten vechten voor hun brood, maar de ouderen om erin te blijven. De jongeren zullen in de schoolpraktijk hun werk vinden en hun zou spreker willen toeroepen: „weigert Uw eerstgeboorterecht te verkoopen voor een schotel linze”.

De heer Van Hasselt was slechts voornemens hier het standpunt van de Vereeniging tot bestrijding van Tandbederf uiteen te zetten, maar de heer Bakker is hem daarin voor geweest. In het kort kan daaraan worden toegevoegd, dat de zaak van de Mij. moet zijn de behoefte aan goede tandheelkundige hulp, een behoefte die ook door voornoemde Vereeniging wordt aangekweekt en ook door de militaire tandartsen onder allerlei lagen van de bevolking wordt opgewekt, aan te wakkeren en de juiste wegen en middelen te vinden om in die behoefte te

voorzien. De heer Bakker heeft duidelijk uiteengezet, welk verschil er bestaat tusschen het verschaffen van genees- en van tandheelkundige hulp. Wanneer men nu door veranderen en oplappen de misstanden in ziekenfondsen, die alle op geneeskundige basis zijn gevestigd, wil gaan verbeteren, dan is men absoluut op den verkeerden weg. Men moet zeer streng gescheiden houden alles wat op geneeskundig en alles wat op tandheelkundig gebied betrekking heeft.

- De heer Schleurholts Boerma meent zich thans te mogen veroorloven, nu een ieder zijne utopieën ten beste geeft, ook de zijne naar voren te brengen. De H.H. Klinkhamer en Van Hasselt wenschen alles buiten de geneeskundige fondsen om te doen, de heer Bakker wil eveneens geene transactie met de Mij. t. b. d. Gen. en zag gaarne schooltandartsen. Dit is alles wel heel best, maar daar gaat het nu niet over. Voor het oogenblik ligt het volgens spr's meening meer in de bedoeling om in het bestaande verbetering te brengen. De heer Bakker zeide daareven, dat slechts een deel der ziekenfondsleden de hulp noodig heeft van den medicus en dat alle leden hulp behoeven van den tandarts. Dit laatste is wel waar, doch een behandeling van minvermogenenden, zoo volledig als de heer B. zich voorstelt, zal wel immer eene utopie blijven. Ook de medicus zou ongetwijfeld gaarne zien, dat alle leden zoo af en toe eens van top tot teen werden onderzocht, maar zoodanige hulp kan zich op dit oogenblik niet tot allen uitstrekken. De zaak is, dat de personen, die zich melden, op redelijke manier worden geholpen.

Nu lijkt het spr. eene logische evolutie, dat het publiek er toe zal komen zich langs coöperatieven weg tandheelk. hulp te verschaffen en acht hij het van belang, dat, alvorens het daartoe komt, de tandartsen zelf in dezen het initiatief nemen en tandheelk. klinieken gaan oprichten.

Dan zou echter eene enquête op andere leest moeten worden geschoeid en als punt van uitgang moeten worden nagegaan, welk percentage der leden zich ter behandeling meldt; voorts het honorarium van den tandarts worden vastgesteld en onderzocht welken arbeid hij per dag levert, alsmede welke behandelingen zullen worden toegepast. Uit deze gegevens zou men dan tot de contributie per lid kunnen concluderen.

(Applaus).

De heer Salomons concludeert, dat de heeren Klinkhamer, Bakker, van Hasselt en spreker van hetzelfde standpunt uitgaan; n.l. goede tandheeskundige hulp is in een fonds niet te verlenen. Volgt men het principe van den heer Klinkhamer en verbiedt men de collega's te werken voor fondsen buiten de maatschappij, dan komt men in conflict met collega's, die een deel van hun practijk uit het fonds putten. In het rapport van de commissie wenscht men de tandheeskunde van de geneeskunde gescheiden te houden en men kan dus niet beter doen, dan de commissie volmacht te geven met de Mij. voor Gen. te onderhandelen, opdat men te zamen bij de regeering de noodige stappen kan doen.

De heer Pitsch acht het noodzakelijk, dat thans de stappen worden gedaan zooals de commissie die voorstelt, omdat men niet weet hoe het later zal gaan in kleine steden, als in de wet de bepaling opgenomen wordt, dat men zich ook voor tandheeskundige hulp moet verzekeren. Voor groote steden zal de regeling, doordat daar ziekenfondsen bestaan, veel gemakkelijker zijn.

De heer Klinkhamer had niet de bedoeling te pleiten voor het oprichten van tandheeskundige inrichtingen voor on- en minvermogenden. Het ging alleen over tandheeskundige hulp aan ziekenfondsen en om betere

toestanden in het leven te roepen en spreker wenschte slechts het licht te laten vallen op enkele gevaren, die zich zouden kunnen voordoen, als men verder gaat in de richting, die wordt voorgesteld. Daarom zou het beter zijn de zaak zelf ter hand te nemen. Hoe dat geschieden moet zou door het Hoofdbestuur moeten worden uitgewerkt. Waarom zou b.v. niet aan jonge collega's kunnen worden opgedragen hulp aan on- en minvermogenenden te verschaffen, tot een zekere grens van betaling. Wanneer men weet wie zich daarvoor beschikbaar stelt, is het voor de andere collega's zeer gemakkelijk de daarvoor in aanmerking komende patiënten naar hen te verwijzen. Die collega's worden dan niet beschouwd als minderwaardig, maar slechts als collega's, die meer tijd voor dergelijke hulp beschikbaar hebben. Zoo helpt men de jonge collega's en verbetert men, onafhankelijk van de ziekenfondsen, de ongewenste toestanden.

De heer B r u s k e vindt de zaak thans zeer ingewikkeld. Ieder spreker behandelt de zaak categorisch, dus zonder het oog te houden op het geheel. De heer K l i n k h a m e r verliest b.v. uit het oog, dat hij een minvermogene practijk bespreekt, die ziekenfondspractijk buitensluit, d.w.z. een, die boven het peil der ziekenfondspractijk staat.

Vervolgens vergete men niet, dat de geheele volksgezondheidsverzorging op de basis van het ziekenfondswezen steunt, wat niet veranderd kan worden. Daarvan móét men uitgaan in de toekomst, ook om de tandheeskunde op officieele hygiënische banen te leiden. De medici trachten een wettelijke regeling te krijgen voor de volksgezondheidsverzorging. Eerst wanneer de tandheeskundigen mede hun veto kunnen uitspreken bij de komende ziekwet en zij als Mij. zijn gekend, kan men schooltandklinieken krijgen en de ziekenfondskwestie regelen, zooals de heeren K l i n k h a m e r en B a k k e r wenschen. Men zal er echter rekening mede moeten houden, dat de ziekenfondsen ook

tandheelkundige hulp moeten hebben en dat niet kunnen krijgen op de basis zooals de heeren dat verlangen, omdat het te duur is. Men moet daarom andere wegen zoeken en deze ziet men thans niet. Dat moet thans het doel zijn. Wil men de minvermogenden helpen, dan moet men uitgaan van de principes, die het ziekenfondswezen beheerschen. Kan dit niet dan moet men met andere voorstellen komen, maar laat men in ieder geval met de N. Mij. t. bev. der Gen. samenwerken, waar het geldt de hygiëne te regelen van het volk. Dat is een enorm belang, dat niet goed genoeg door de vergadering kan worden ingezien. Men moet zorgen, dat men wettelijk medezeggenschap krijgt en men altijd gekend wordt wanneer er over tandheelkunde wordt gesproken. In de naaste toekomst zal door de geneeskundigen worden gevraagd, dat verplichte geneeskundige behandeling in zijn vollen omvang ook omvat: de tandheelkunde. Die hulp moet dan door de tandartsen worden verstrekt of door de stomatologen, hetzij goed of slecht; maar laat ons zorgen, dat het goed gebeurt, hoe, dat zal moeten worden gevonden; laat *ons* dat vinden! (Applaus).

De Voorzitter veronderstelt, dat de commissaris van beroepsbelangen rekening zal houden met het hier gesprokene en vraagt daarom aan de vergadering volmacht om voort te gaan op den ingeslagen weg. Het dagelijksch bestuur is reeds in contact geweest met het dagelijksch bestuur van de Ned. Mij. t. bev. der Gen. en wanneer het voor beide maatschappijen wenschelijk wordt geacht, kan er samenwerking plaats hebben in een gemeenschappelijke commissie. Overrijlde stappen zullen niet worden gedaan. De geheele Maatschappij zal worden gekend en de zaak zal in de afdeelingen worden behandeld, want het Hoofdbestuur kan niet zonder meer de verantwoordelijkheid op zich nemen in een zoo ingrijpende kwestie.

Spreeker dankt den heer Roeloffs voor het inleiden van deze kwestie.

Het voorstel van den voorzitter wordt met algemeene stemmen onder applaus aangenomen.

Door een van de leden wordt de vraag gesteld of het verslag van deze besprekingen niet binnen een maand zou kunnen worden gepubliceerd.

De Voorzitter doet toezegging, dat men zooveel mogelijk hiervoor zal zorg dragen.

17. *Voorstel om toe te voegen aan H. R. Art. 32 a:*

De hoofdbestuurders hebben zitting in het bestuur der afdeeling, welke hen gekozen heeft, en hebben daarin een adviseerende stem.

tegelijk met

18. *Voorstel afdeeling Overijsel:*

Het Bestuur der Afd. Overijsel acht het gewenscht, dat de afgevaardigde in het H. B. — zoo vaak zulks gewenscht is — tegenwoordig zij bij de Bestuursvergaderingen, zoo-wel als bij de vergaderingen der verschillende Commissies in zijn afdeeling en stelt daarom aan het H. B. voor, maatregelen te overwegen om hiervoor bepalingen in het H. R. der Mij. op te nemen.

De heer *H o l t h a u s* zegt, dit voorstel gedaan te hebben, daar hij wenscht, dat de hoofdbestuurders op de hoogte zijn van hetgeen in de commissies wordt besproken. Daartoe moeten de hoofdbestuursleden door de commissies worden uitgenoodigd tot de commissievergaderingen met vermelding der agenda.

De *V o o r z i t t e r* vindt het gewenscht, dat de hoofdbestuurders worden uitgenoodigd. Achten zij het noodig de vergadering bij te wonen, dan kunnen zij aan de uitnoodiging gevolg geven.

Het voorstel wordt aangenomen.

19. *Voorstel van de afdeeling Gelderland.*

De heer De Cock Rouaan deelt mede, dat de afdeeling dit voorstel met het oog op den tijd voorloopig intrekt.

20. *Plaatsbepaling volgende algemeene vergadering.*

De Voorzitter zou het nuttig en wenschelijk vinden de volgende jaarvergadering samen te laten vallen met het congres, hetwelk waarschijnlijk in den Haag zal plaats vinden.

De heer Schleurholts Boerma vraagt of de Mij. de beslissing heeft over het congres, waarop de Voorzitter bevestigend antwoordt.

De heer Klinkhamer vreest, dat men in den Haag geen geschikte lokaliteit zal kunnen vinden en zou daarom in overweging willen geven het congres iets later te houden te Scheveningen.

De Voorzitter meent, dat de Fédération indertijd goed in den Haag heeft vergaderd. Men zou dat dus wel aan de prudentie van de Haagsche collega's kunnen overlaten.

Overeenkomstig dit voorstel wordt besloten.

De heer Van Hasselt wenscht nog een woord van dank en hulde te brengen:

1e aan den voorzitter, voor de tactvolle wijze, waarop hij de vergadering heeft geleid, (luide toejuichingen);

2e aan de afdeeling Gelderland, welke zulke uitstekende voorbereidingen voor deze vergadering heeft getroffen;

3e aan een lid, dat niet veel heeft gesproken, maar toch een welsprekende daad heeft verricht. Hij bedoelt Mej. H a m b u r g e r, onze eenige vrouwelijke collega hier aanwezig. Haar aanwezigheid als eenige uitzondering op den regel, dat *alle* vrouwelijke collega's in ons land ontbreken bij de werkzaamheden onzer Mij., is m.i. een zware aanklacht.

Nogmaals een woord van hulde aan Mej. H a m b u r g e r die door hare *aan*wezigheid op de *af*wezigheid der anderen een des te scherper licht heeft doen vallen.

(langdurige toejuichingen).

De heer V a n H a s s e l t wenscht bij de woorden van hulde zoo even door hem uitgesproken, ook een woord van oprechte hulde te brengen aan den secretaris, die een zeer moeilijk jaar achter den rug heeft, waarin ontzettend veel moest worden gecorrespondeerd, wat lang niet altijd aangenaam is. Een dergelijke ijver verdient aller waardeering.

(Applaus en bravogeroep).

De heer N o r d geeft in overweging op volgende jaarvergadering de verslagen te voren in druk te doen verschijnen. Dat geeft besparing van tijd op de vergadering.

De V o o r z i t t e r is het met den spreker eens. De verslagen hadden ook nu gedrukt zullen worden, maar om speciale redenen is dit thans achterwege gelaten. In het vervolg zal met dien wenk van den heer N o r d rekening worden gehouden.

De heer D e C o c k R o u a a n deelt ter rechtvaardiging van een afwezige dame mede, dat Mej. H e n r i e t t e v a n G e l d e r hem een telegram heeft gestuurd, dat zij verhinderd was.

De Voorzitter spreekt zijn voldoening uit, dat de opkomst ter vergadering zoo bevredigend was en dankt de vergadering voor den aangenamen toon, dien men in de discussies heeft weten te leggen, waardoor de taak van den voorzitter zeer is vergemakkelijkt. Het is intusschen gewenscht, dat alle leden propaganda maken voor de Mij. bij hun collega's.

Spreker sluit hierop de vergadering.
